

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra biblických věd a starých jazyků

Filip Peregrin

**Duch svatý v Janově evangeliu
a ve Skutcích apoštolů**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Mireia Ryšková, Dr. theol.

Praha 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 19. 11. 2021

Filip Peregrin

Bibliografická citace

Duch svatý v Janově evangeliu a ve Skutcích apoštolů [rukopis]: Bakalářská práce / Filip Peregrin; vedoucí práce: doc. PhDr. Mireia Ryšková, Dr. theol. Praha, 2022. 51 s.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá tématem příslibení, příchodu a působení Ducha svatého v prvotní církvi i v dnešní době. Záměrem práce je vyložit obecné údaje k Janovu evangeliu a Skutkům apoštolů, předložit analýzu vybraných perikop a nabídnout úvahy autora o zjištěných znacích působení Ducha svatého. Účelem práce je zjistit, jak svatopisci v jednotlivých perikopách líčí působení Ducha svatého, v jakých rysech se shodují, navazují na sebe nebo se liší. Závěrečná kapitola se zabývá působením Ducha svatého v církvi dnešní doby.

Práce je určena pro zájemce, kteří se chtějí o tématu dozvědět základní informace a získat vhled do tématu a příslušné literatury.

Klíčová slova

Duch svatý, Janovo evangelium, Skutky apoštolů, Letnice, Ježíš, Jiný Přímluvce, Paraklét, církev

Abstract

Title of bachelor thesis: The Holy Spirit in the Gospel of John in Comparison with the Acts of the Apostles.

The bachelor's thesis deals with the topic of the promise, coming and action of the Holy Spirit in the early church and today. The aim of the work is to explain general data on the Gospel of John and the Acts of the Apostles, to present an analysis of selected pericopes and to offer the author's reflections on the identified characters of the Holy Spirit. The purpose of this work is to find out how the writers in selected pericopes describe the action of the Holy Spirit, find matches and differences. The final chapter deals with the action of the Holy Spirit in the Church today.

The work is intended for those who want to find out basic information about the topic and gain insight into the topic and relevant literature.

Keywords

Holy Spirit, Gospel of John, Acts of the Apostles, Pentecost, Jesus, Another Intercessor, Paraclete, Church

Počet znaků (včetně mezer): 93 331

Poděkování

Děkuji doc. Mireie Ryškové za odborné vedení a cenné rady, které mi při psaní bakalářské práce poskytla.

Obsah

Úvod.....	7
1. Janovo evangelium – základní charakteristika	9
1.1. Teologický charakter.....	10
1.2. Literární charakter	12
1.3. Autor.....	13
1.4. Doba vzniku a místo sepsání	14
1.5. Členění.....	15
2. Duch svatý ve vybraných verších Janova evangelia.....	16
2.1. Jiný přímlovce: Jan 14,16–17; 14,26.....	17
2.2. Pronásledování: Jan 15,26–27	18
2.3. Paraklétos: Jan 16,7–15	19
2.4. Shrnutí	21
3. Skutky apoštolů – základní charakteristika	23
3.1. Teologický charakter.....	24
3.2. Literární charakter	25
3.3. Autor.....	26
3.4. Doba vzniku a místo sepsání	27
3.5. Členění.....	28
4. Projevy Ducha svatého ve vybrané perikopě Skutků apoštolů.....	30
4.1. Soslání Ducha svatého: Sk 2,1–13	30
4.2. Petrova řeč: Sk 2,14–41.....	32
4.3. Vznik církve: Sk 2,37–47	35
4.4. Shrnutí	36
5. Přísliby Ducha svatého v Janově evangeliu ve srovnání s projevy Ducha svatého ve Skutcích apoštolů	38
6. Působení Ducha svatého v církvi.....	42
6.1. Liturgie a modlitba	42
6.2. Svátosti	44
6.3. Praktický život z víry	44
6.4. Shrnutí	45
Závěr	46
Seznam použitých zkratk	49
Seznam literatury	50

Úvod

Motto:

*Požádám Otce a on vám dá jiného Přímluvce, aby byl s vámi na věky –
Ducha pravdy, kterého svět nemůže přijmout, poněvadž ho nevidí ani nezná.
Vy jej znáte, neboť s vámi zůstává a ve vás bude.*

Jan 14, 16–17

Téma Duch svatý v Janově evangeliu a ve Skutcích apoštolů jsem si vybral, protože mě téma zajímá a chtěl jsem do něho více proniknout.

Téma Ducha svatého je jedním ze základních charakterových rysů knih Janova evangelia a Skutků apoštolů. Seslání Ducha svatého a události tomuto bezprostředně následující jsou po umučení a vzkříšení Ježíše Krista nejdůležitějšími událostmi v životě církve a každého jednotlivého křesťana.

Zaujalo mě odlišné pojetí a popis přislíbení Ducha svatého v Janově evangeliu ve srovnání s realitou seslání Ducha svatého popisovanou autorem Skutků apoštolů. Tomuto tématu a jeho srovnání je věnována tato bakalářská práce.

Při výkladu jednotlivých perikop je použita synchronní metoda s přístupem sémiotické (sémantické) analýzy. Při analýze autor vychází z konečné podoby biblických textů jako celku a hledá významové linie, případně porovná vybrané perikopy s obdobnými texty v dalších evangeliích.

Z Janova evangelia jsou zvoleny následující perikopy: Jan 14,16–17; 14,26; Jan 15,26–27; Jan 16,7–15. Ze Skutků apoštolů je vybrána perikopa Sk 2,1–47. Zvoleny jsou perikopy, které podle autora nabízí nejvíce poznatků o Duchu svatém a jeho působení v církvi.

V Janově evangeliu je Duch svatý líčen jako Paraklét (Přímluvce nebo Obhájce), který bude Ježíšem poslán od Otce. Ve Skutcích apoštolů se Duch svatý projevuje jako zastánce, když apoštolové naplňují.

Jak v Janově evangeliu, tak ve Skutcích apoštolů, je postupně věnována pozornost základním charakteristikám obou knih NZ, tj. autorovi, době vzniku, místu, teologickému a literárnímu charakteru obou spisů. Vybrané úryvky jsou rozebrány v dalších kapitolách.

Závěrečné kapitoly srovnávají Janovo pojetí přislíbení Ducha svatého a projevy Ducha svatého ve Skutcích apoštolů při událostech Letnic. V další kapitole autor představuje, jak Duch svatý působí v dnešní církvi.

Cílem bakalářské práce je analyzovat vybrané verše a perikopy související s tématem práce. Porovnat je a dané znaky působení Ducha svatého vidět i v životě církve dnešní doby.

1. Janovo evangelium – základní charakteristika

Evangelium podle Jana je výrazně odlišné od synoptických evangelií, což je zjevné již z prvního přečtení. Při hlubším zkoumání je patrný nejen výrazný pneumatologický a christologický charakter, který se prolíná celým spisem, ale také autorovo dualistické vnímání světa¹ a také jeho jedinečný způsob vyjadřování, pramenící ze zakotvení v helénistickém prostředí.

Na druhou stranu je potřeba uvést, že autor Janova evangelia znal synoptickou tradici a její prameny. Pokorný se domnívá, že je velmi pravděpodobné, že dokonce znal Markovo evangelium a prameny i ostatních evangelií.²

Osoba Ježíše Krista popisována v Janově evangeliu má též výrazně odlišný charakter, než jak je líčena synoptiky. Tichý píše, že u synoptiků bývají i větší celky Ježíšových promluv, přičemž pro Ježíšovu řeč využívají krátkých vět. Naproti tomu v Janově evangeliu jsou Ježíšovy promluvy v delších oddílech, i když využívá též krátké věty, přičemž se Ježíš ve svých řečech velmi často věnuje důležitým pojmům (pravda, světlo, znovuzrození apod.) a svému vztahu s Otcem.³ V tomto evangeliu Ježíš adresuje svá slova většinou vzdělaným Židům, naproti tomu u synoptiků mluví s prostým lidem.

Jádrem Ježíšovy zvěsti u synoptiků je příchod *Božího království* (Mt 4,17; Mk 1,15; Lk 4,43). Jan tento pojem téměř vynechává a nahrazuje ho pojmem *život*. Místo Božího království je u Jana ústředním tématem zvěsti Ježíšova osoba a vztah s Otcem.⁴

Dalším z prvků Janova evangelia je zdůraznění výlučnosti Božího zjevení skrze Ježíše. Spis potvrzuje roli Ježíše jako přislíbeného Mesiáše a Božího syna. Vidět to lze na Ježíšově vyjadřování s autoritou, důrazem a jasností v různých částech evangelia (Srov. Jan 5,24; 6,35.40.47.48; 10,9.11; 12,44; 14,12).

Znatelným rysem v Janově evangeliu (v protikladu k synoptickým evangeliím) je velká převaha působení Ježíše Krista v Jeruzalémě a jen okrajově v Galileji a na dalších místech. Tichý ve svém Úvodu do Nového zákona píše, že podle Janova evangelia Ježíš během své veřejné činnosti podnikl tři nebo čtyři cesty do Jeruzaléma, přičemž tři návštěvy byly o velikonočních svátcích (Jan 2,13; 6,4; 11,55).⁵

¹ Janův dualismus je vnímán jinak než platónský dualismus – vysvětleno níže.

² Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 133.

³ Srov. TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 116.

⁴ Srov. PORSCHE, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 10–11.

⁵ Srov. TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 115–116.

1.1. Teologický charakter

Ježíš v Janově evangeliu je chápán jako jedinečné Boží zjevení. Odpovědí člověka na tuto zjevenou pravdu je **víra a poznání skrze ni**. Bez víry a poznání skrze víru nejsou Ježíš, a tudíž ani Otec, pro člověka dosažitelní. Důkazy neexistují, existují jenom „znamení“, která napomáhají lidem být pozornějšími pro evangelium.⁶

Evangelista se „soustředí na christologii“ (Ježíšův spásný úkol), ale není to jediné téma. Velmi podstatným tématem je zájem o člověka, o spásu člověka a jeho konečné bytí. Právě tuto cestu, směr a cíl přináší Ježíš. Ježíš ukazuje, jak opravdově a smysluplně má člověk žít, aby se mohl podílet na nepomíjejícím životě.⁷ Je otázkou, jak může Ježíš tento život zprostředkovat lidem, kteří se narodili po jeho smrti, zmrtvýchvstání a nanebevstoupení, když pouze Ježíš může tento život zprostředkovat (srov. Jan 1,4; 3,15n; 10,10; 20,31)?⁸ Autor Janova evangelia se s tímto problémem vypořádal jednáním Ducha svatého, skrze kterého je Ježíš ve své církvi přítomen i dnes. Duch také přivádí věřícího jednotlivce ke vzkříšenému Pánu, aby si s ním daný člověk vytvořil živý vztah.⁹ Právě víra přivádí člověka do odlišného vnímání světa a života.

Dalším typickým znakem janovské teologie je tzv. **janovský dualismus**. „Podle své typické prostorové představy vidí evangelista svět rozdělen do dvou protikladných a navzájem odporujících oblastí. Proti ‚vyššímu‘ světu Boha, oblasti, kde vládne život, stojí svět ‚nižší‘ jako oblast, kde panuje ‚vládce tohoto světa‘ a smrti. Z tohoto nižšího světa osvobozuje pouze niterná víra jako dar Ducha. Podle Jana se rozhodnutí proti víře jako přechodu ze života do smrti uskutečňuje i vlastní soud (Jan 3,18–21).“¹⁰ Toto dualistické vnímání Janova světa se podepisuje také do osoby a role Ježíše, kterého chápe jako „Vyslance“, který přichází do světa smrti zprostředkovat světlo, pravdu, spásu a Ducha.¹¹

Dále je třeba zmínit **téma janovských nedorozumění**. V textu evangelia se nezdá stávat, že chápání určitých pojmů Ježíšem se značně odlišuje od chápání diskusních oponentů/partnerů. Většinou se jedná o slova a pojmy, které lze vysvětlovat různými způsoby. Příkladem může být rozhovor Ježíše s Nikodémem, kde je patrné, že zmiňované

⁶ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 11.

⁷ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 11.; Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 133.

⁸ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 12.

⁹ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 12.

¹⁰ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 12.

¹¹ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 39.

pojmy Ježíš chápe v hlubším a skrytém významu, než jak je chápe Nikodém.¹² Pouze věřící lidé jsou schopni pochopit hluboký význam Ježíšových slov. Ježíš nechává člověku prostor pro vyjádření osobního rozhodnutí, které předpokládá krok víry, přičemž až ve víře mohou posluchači prohlédnout i svá nesprávná chápání Ježíšových slov.¹³ Existenci jevu duálního chápání různých pojmů v Janově evangeliu autor vysvětluje v kapitole Jan 12,40: „Oslepil jim oči a zatvrdil jim srdce, takže neuvidí očima a srdcem nepochopí, neobráti se a já je neuzdravím.“ (Jan 12,40) Proto členové křesťanských obcí užívali „zvláštní řeč pro zasvěcence“, kterou si uměli správně rozklíčovat jen lidé patřící ke křesťanské obci, ne ve smyslu tajného jazyka, ale spíše v nepochopitelnosti vyjadřování pro své okolí.¹⁴

Působení Ducha svatého v Písmu má většinou charakter náhlého zmocnění, kdy daní lidé jednájí a vyjadřují se jinak než sobě vlastním obvyklým způsobem. „V Ježíšově jednání nenajdeme žádnou stopu podobného usměrnění osobnosti. (...) nemá za potřebí Ducha k plnění Boží vůle. Ne že by se bez něj ve skutečnosti mohl obejít, tak jako nemůže nic udělat bez spojení s Otcem. Ale tak jako je s ním stále Otec (Jan 8,29), tak je s ním neustále i Duch. V Jeho životě nikde nepozorujeme obvyklé důsledky náhlé inspirace Duchem, ale to je právě znamením jeho božství; Duch k němu nepromlouvá zvenčí, jako k ostatním, protože Ježíš v Duchu přebývá trvale; Duch mu náleží, je to jeho vlastní Duch (srov. Jan 16,14n).“¹⁵

Porsch ve svém komentáři konstatuje, že působení Ducha svatého lze nalézt napříč celým Janovým evangeliem. Dokonce čtvrté evangelium označuje jako duchovní (pneumatologické) evangelium.¹⁶ Chápání Ducha se v průběhu vyprávění evangelia vyvíjí. Zpočátku se chápe jako božská, oživující síla, kterou je Ježíš naplněn a která věřící uschopňuje k víře (Jan 1,30.34; 3,34). Pozdější Ježíšovo zjevování Ducha svatého nám obohacuje jeho obraz o osobní rysy.¹⁷

Potvrzení tohoto konstatování Porsch dokládá autorovým rozdílným označováním Ducha svatého v první a druhé části evangelia. V první části je Duch svatý označován jako Duch a v druhé části dostává nové tituly „Duch pravdy“ a „Přímlovce“ (řecky *Paraklétos*¹⁸). Kromě jiného je Přímlovce označován také jako „svatý Duch“. To, že autor

¹² Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 40.

¹³ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 40.

¹⁴ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 40–41.

¹⁵ DUFOUR, X. L. *Slovník biblické teologie*, s. 93.

¹⁶ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 151.

¹⁷ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 151.

¹⁸ Paraklétos: pojem podrobněji popsán a rozebrán níže.

evangelia užívá těchto titulů Ducha, dokládá dobovou potřebu povzbuzení členů janovských obcí, kteří byli primárními adresáty této radostné zvěsti.¹⁹

1.2. Literární charakter

Z literárního hlediska se Janovo evangelium výrazně odlišuje od synoptických evangelií. Převládá zde interpretace Ježíše jako jediného a jedinečného Bohem poslaného Spasitele.²⁰ Nicméně autor Janova evangelia podle Roskovce přejímá od Markova evangelia základní osnovu a předpokládá znalost synoptických evangelií, přičemž závislost Janova evangelia na Markově se liší od závislosti Lukášova a Matoušova evangelia. Je evidentní jistá myšlenková a literární nezávislost autora a rozšíření příběhů evangelia o nové události a souvislosti. Doplnuje informace, které čtenář zná od synoptiků.²¹

V Janově evangeliu, ve srovnání se synoptiky, absentují Ježíšova podobenství. Dále se zde nenacházejí krátké spory Ježíše s předními muži Izraele ani vyhánění zlých duchů. Ježíš v Janově evangeliu učiní 7 individualizovaných zázraků (z nichž v Janově terminologii 6 nazývá *znameními*).²²

Autor Janova evangelia se snažil odpovědět na bytostné otázky člověka. Patrné to je v perikopách, kde Ježíš užívá věty se začátkem: „Já jsem“ (ἐγώ εἰμι); (Jan 6,35.48.51; 8,12; 10,11.14; 10,7.9; 11,25; 14,6; 15,1.5). Ježíš těmito zjevovatelskými formulacemi chce dát člověku poznání o své klíčové roli v životě člověka. Toto zjevení však člověk, jak již bylo několikrát řečeno, přijímá pouze skrze víru.²³

Ve srovnání se synoptickými evangelisty je to Janovo ucelenější, má svou jednotnou koncepci, vlastní jazyk a pojmy. Porsch v souvislosti s janovským jazykem a myšlenkovým vyjadřováním užívá pojem „posvátná monotonie“, který chápe jako jednotný styl vyjadřování a myšlení osob v evangeliu (např. Ježíš, Jan Křtitel, oponenti v diskusi).

Dalším charakteristickým znakem tohoto evangelia je nerozlišování různých skupin lidí, kteří poslouchali nebo diskutovali s Ježíšem. Synoptici ve svých textech uvádí, že se

¹⁹ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 151.

²⁰ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 12–13.

²¹ Což je patrné například u poslední večeře, kdy neopakuje základní děj synoptiků, ale doplňuje jej o vyprávění mytí nohou učedníkům a rozvinutý rozhovor u večeře. Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 17.

²² Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 12–13.; Srov. TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 107.

²³ Srov. TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 108.

Ježíš dostával do kontaktu s farizeji, saduceji, herodiány nebo se zákoníky. Autor Janova evangelia často posluchače označuje jako židé, někdy zmiňuje i farizeje. Tento fakt je způsoben dobou vzniku evangelia, kdy farizeové byli v té době jedinou existující, a přitom nejvlivnější židovskou skupinou teologických odpůrců tehdy vznikajícího a formujícího se křesťanství.²⁴

1.3. Autor

Eirenaios z Lyonu (2. století) podává tradiční informaci o autorovi evangelia: „potom také Jan, učedník Páně, ten, který léhal na jeho prsou, vydal evangelium, když pobýval v Efezu v Asii.“²⁵ Eirenaios se dále domnívá, že Jan, autor evangelia, byl Jan Zebedeův. Toto své tvrzení opírá o verš Jan 21,23.²⁶

Roskovec, na základě studia spisů Eusebia, tuto domněnku považuje za chybné ztotožnění dvou Janů, kdy oba jistý čas pobývali v Efezu. Jan Zebedeův totiž podle tradice zemřel mučednickou smrtí. Kdežto Jan, o kterém Eirenaios mluví jako o učedníku Páně, byl Jan „Starší“ (πρεσβύτερος), který zemřel v pozhnaném věku a je též pokládán za autora 2. a 3. listu Janova. Roskovec se přiklání k většině novodobých exegetů, kteří tvrdí, že milovaný učedník je autorem první verze evangelia a jeho koncepce.²⁷

Porsch také zásadně odmítá tvrzení, že evangelium bylo sepsáno Janem, synem Zebedeovým, bratrem Jakubovým, a přímým svědkem událostí radostné zvěsti. Odůvodňuje to tím, že ze spisu lze vyčíst pokročilejší teologii oproti synoptickým evangeliím, odporuje tomu i doba sepsání nebo autorova závislost na pramenech.²⁸

V otázce jednotnosti a celistvosti Janova evangelia Porsch zpochybňuje tradiční argument jednoho autora spisu svou poznámkou o „janovské řeči“, kterou neovládal jenom jeden člověk, ale užívali ji jedinci ze stejného socio-kulturního prostředí (*sociální dialekt*).²⁹

Při hlubším zkoumání možno najít několik důkazů o tom, že spis prošel několika redakcemi. Na základě tvrzení Porsche³⁰ lze předpokládat, že dílo bylo upraveno v různých časových obdobích. Přičemž, jak píše Porsch, starší texty se nenahrazovaly

²⁴ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 14.

²⁵ ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 13.

²⁶ Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 15.

²⁷ Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 13–15.

²⁸ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 16.

²⁹ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 16.

³⁰ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 17; Roskovec však s myšlenkou několika redakcí nesouhlasí. Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 16–17.

novými, ale uchovávaly, vrstvily a doplňovaly dodatky novějších autorů, kteří pocházeli ze stejné „janovské školy“. Důvodem úprav tradované zvěsti byla potřeba reagovat na různé situace janovských obcí. Původní spis s následnými dodatky vznikaly s cílem argumentačně podpořit křesťany z janovských obcí při teologických konfrontacích se židy a následovníky Jana Křtitele. Porsch na závěr otázky k celistvosti a autorství spisu píše, že Janovo evangelium má několik autorů. V komentářích se objevuje pouze zmínka o „Janovi“ jako o autorovi, což je vlastně myšlenkovou „zkratkou“ autorství Janova evangelia (janovská škola).³¹ Roskovec, jak bude uvedeno dále v podkapitole členění, vidí dělení jinak než většina badatelů.

1.4. Doba vzniku a místo sepsání

Obce, ve kterých vznikaly tzv. janovské spisy, „se vyvíjely do značné míry samostatně, nezávisle na tzv. velké církvi (společenství církevních obcí), tedy té, která je spojována se jménem apoštola Petra. Tyto obce zůstaly zřejmě poměrně dlouhou dobu ve styku se židovstvím a v jakémsi konkurenčním zápase s učedníky Jana Křtitele, s nimiž sdíleli stejný prostor, tedy sever a severovýchod Palestiny.“³² Daný region spravoval Agrippa II. (asi léta 50–93 po Kr.), který intenzivně podporoval židovské obyvatele, proto měli Židé v této oblasti silné postavení. Byli tedy schopni vyvíjet nátlak na menšiny, které se představami o Hospodinu odlišovaly.

Dalším možným místem sepsání Janova evangelia podle odborníků může také být Efez (Malá Asie), jelikož se i tam nacházely janovské obce, které se tam přesunuly po konfliktu se židy (po vyloučení křesťanů ze synagog).³³ Tuto skutečnost dokládá i tradice, kterou zmiňuje Eirenaios. K tomuto místu sepsání přispívá také fakt myšlenkové příbuznosti pavlovského a janovského učení (podobnost nalezneme v oblastech pneumatologie, důležitosti víry, důrazu na jednotě, významu milosti apod.).³⁴

Jednotlivé odkazy a poznámky v situacích s Ježíšem ukazují na kontext časového sepsání evangelia. Poznámky v textu, že se účastníci schází s Ježíšem *tajně, protože se bojí židů* (Srov. Jan 3,2; 9,22; 16,2; 19,38) ukazují na proběhlý dramatický rozchod s židovskou obcí a se synagogou.³⁵ „To historicky odpovídá situaci 80. a možná až 90. let

³¹ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 16–17; Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 391.

³² RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 391.

³³ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 393.

³⁴ Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 17.

³⁵ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 391–393; 427–428.

a svědčí o poměrně pozdním vzniku [definitivní podoby] evangelia. Obec byla potom nejspíš smíšená. Tento rozchod (...) znamenal především přerušeni kulturních a společenských vazeb mezi židovskými obyvateli a příslušníky „heretické“ sekty křesťanů.“³⁶ Porsch sepsání poslední redakci evangelia časově umísťuje do 90. let 1. století.³⁷ K tomuto datování také přispívají další okolnosti. Jelikož Janovo evangelium navazuje na synoptiky, jak bylo již řečeno výše, tak spodní hranice nutně musí být limitována vydáním synoptických evangelií, tj. 90. léta 1. století. Jako horní hranice je uváděn rok 125 n. l., tj. datování Rylandsova papýru (fragment Janova evangelia).³⁸

1.5. Členění

Většina badatelů se shoduje na tom, že Janovo evangelium lze rozdělit na dvě části. Neshodují se však na tom, kde se onen předěl nachází. Tichý, Pokorný i Porsch se přiklání ke členění evangelia, které preferuje většina odborníků. Předěl vkládají mezi 12. a 13. kapitolu. První oddíl se obvykle označuje jako „Ježíšovo zjevení světu“ (kde nalezneme všechna znamení, která autor čtvrtého evangelia zapsal) a druhý oddíl bývá nazýván jako „Ježíšovo zjevení učedníkům“ (kde je zpráva o umučení a velikonočních událostech). Přičemž 21. kapitola je brána jako dovětek a dílo pozdější redakce.³⁹

Roskovec se však přiklání k jinému členění, které preferují také Thyen, Keener nebo Beutler. Předěl umísťují mezi 10. a 11. kapitolu. První oddíl tvoří myšlenkový kruh, který začíná a končí událostmi u Jordánu (Jan 1,1 – 10,42). Druhý oddíl je otevřen vzkříšením Lazara a uzavřen vzkříšením Ježíše Krista (Jan 11,1 – 21,25) s tím, že 21. kapitolu považuje za součást druhého oddílu.⁴⁰

³⁶ RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 391.

³⁷ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 14–15.

³⁸ Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 19.

³⁹ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 17–18; Srov. TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 105–106; Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 133–136.

⁴⁰ Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 20–22.

2. Duch svatý ve vybraných verších Janova evangelia

V Janově evangeliu je zmínka o Duchu svatém velmi častá, na rozdíl od synoptických evangelií. Díky významné roli Ducha svatého si Janovo evangelium vysloužilo přívlastek *duchovní (pneumatologické) evangelium*.⁴¹

Porsch si všímá dvou rozdílných výpovědí o Duchu svatém s předělem mezi 12. a 13. kapitolou. V první části je Duch svatý vnímán jako *božská oživující síla*, která Ježíše prostupuje a lid disponuje k víře. Druhý rozměr Ducha svatého autor odhaluje v Ježíšově řeči na rozloučenou, kde získává *osobní rysy*. Autor evangelia zachovává i neosobní představy o Duchu a dává jim nový rozměr. Například mluví o Duchu svatém jako o dechu Vzkříšeného nebo jako o vanutí.⁴²

Po Ježíšově odchodu jeho místo zastane *Duch pravdy, Paraklétos* (παράκλητος) (Jan 14,16; 16,7), který bude mluvit a jednat v jeho jménu. Nikdy se od Ježíše neodloučí a oslaví ho (Jan 16,13n). Učedníkům přinese porozumění slov a skutků Pána (Jan 14,26). Pomůže jim a naučí je odolávat světu, chápat Ježíšovu smrt a vzkříšení a vydávat svědectví.⁴³ Duch svatý jako Duch pravdy pomůže učedníkům zůstat v Ježíšově pravdě a hlouběji ji poznávat. Duch je garantem pravdy z důvodu svého spojení s Ježíšem. Když je spojen s Ježíšem, tak propojuje učedníky každé doby s Kristem.⁴⁴

Pojem Paraklétos (παράκλητος) označuje Ducha svatého. Tento termín je překládán jako *Obhájce* či *Přímluvce*. V Novém zákoně není nikde jinde kromě Janova evangelia takto pojmenován. Důvodem může být nesnadnost a mnohovýznamovost překladu tohoto pojmu. Příčinou této nejistoty je různorodost významu slovesa παρακαλῶ, které se překládá jako „být přivolán k obhajobě“, „přímlouvat se“, „utěšovat“, „napomínat“ či „povzbuzovat“⁴⁵. Od tohoto slovesa se odvozuje substantivum παράκλητος.

Potíže s překladem tohoto pojmu měl již Jeroným, který překládal Janovo evangelium do latiny a spokojil se s transkripcí *paracletus*. Překlady tohoto pojmu do češtiny se také různí. Bible kralická, Bible 21. století i Jeruzalémská Bible užívá překlad *Utěšitel*. Český ekumenický překlad a Žilkův překlad pojem překládá jako *Přímluvce*. Petřů užívá překladu *Zastávce*, který nejvíce koresponduje s Janovým pojetím termínu. Paraklétos

⁴¹ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 150–151.

⁴² Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 612.

⁴³ Srov. DUFOUR, X. L. *Slovník biblické teologie*, s. 94.

⁴⁴ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 152–153; Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 611.

⁴⁵ ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 610.

Ježíše v jeho úkolu *zastává* ve smyslu *zastupování*, když se ujímá Ježíšova díla a těch, za nimiž přišel.⁴⁶

Ježíšovo pozemské působení spělo ke konci. Pokračuje však novým způsobem skrze Ducha a díky němu také skrze věřící, prostřednictvím kterých pokračuje ve svém díle. (srov. Jan 16,14n).⁴⁷ S tím souhlasí i Roskovec a doplňuje informaci o přímém vyjádření jednání Ježíše skrze Ducha (např. Jan 14,26) a nepřímém jednání, kdy autor píše o Ježíši a Duchu svatém v podstatě totožná vyjádření (např. Jan 14,16n).⁴⁸

Jak bylo výše zmíněno, Duch svatý je osoba nesoucí osobní rysy (Jan 14,17.26; 15,26; 16,13). Je to nový fenomén, který vzhledem k poselství Nového zákona není neočekávatelný. Duch svatý je zde chápán jako nositel Božího slova (učení), zosobněná Boží moudrost a Boží rozum, který může spočívat ve věřících.⁴⁹

V rozboru a výkladu jednotlivých perikop (Jan 14,16–17; 14,26; 15,26–27; 16,7–15) se tato práce bude věnovat právě vyhledávání znaků a projevů Ducha svatého na základě Ježíšových příslibů a slov o Duchu svatém v jeho řeči na rozloučenou.

2.1. Jiný přímluvce: Jan 14,16–17; 14,26⁵⁰

¹⁶A já požádám Otce a on vám dá jiného Přímluvce, aby byl s vámi navěky–

¹⁷Ducha pravdy, kterého svět nemůže přijmout, poněvadž ho nevidí ani nezná. Vy jej znáte, neboť s vámi zůstává a ve vás bude.

²⁶Ale Přímluvce, Duch svatý, kterého pošle Otec ve jménu mém, ten vás naučí všemu a připomene vám všechno, co jsem vám řekl.

Ježíš ve verších 16–17 příslibuje učedníkům Ducha svatého. Dává mu jména jiný Přímluvce (ἄλλον παράκλητον) a Duch pravdy (τὸ πνεῦμα τῆς ἀλήθειας).

Právě ve verši 16 se poprvé u Jana (resp. v celé Bibli) setkáváme s označením Ducha jako jiného Přímluvce. Oním prvním Přímluvcem je Ježíš. Ježíš slibuje Ducha, aby s nimi přebýval navěky.

⁴⁶ Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 611.

⁴⁷ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 139.

⁴⁸ Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 612.

⁴⁹ Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 611.

⁵⁰ Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 610–612, 618; Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 143, 147–8.

Roskovec vydává výčet společných charakteristik prvního a jiného Přímluvce. Oba jsou posaní od Boha, jejich skutečný úkol je dostupný pouze skrze víru, oba uvádí do pravdy a říkají to, co slyší.

Ve verši 17 Ježíš označuje Ducha svatého jako Ducha pravdy. Jeho úkolem je uvést do veškeré pravdy, jak se píše v Písmu na jiném místě (např. 1 Jan 4,6; 5,6). Veškerou pravdou se nemyslí pravda ve smyslu morální či filozofické správnosti, ale skutečné poznání Boha a života Ježíše jako vtěleného Slova. Toto skutečné poznání je však dostupné pouze těm, kteří jsou naplněni milostí daru víry.

Ve verši 26 je Duch označován jako Duch svatý (τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον), což je u Jana neobvyklé označení. Učedníkům prohloubí poznání o významu slov a skutků, které Ježíš učinil. S tím souhlasí i Porsch a dodává, že Duch bude poučovat věřící vnitřním poznáním, které nepotřebuje slova. Toto poznání se odráží ve verších, kdy se učedníci „rozpomínají“ na přísliby a prorocství, které byly psány o Mesiášovi. Učedníci si zpětně uvědomili, že tato slova Písma se v Ježíši naplnila (např. slavný vstup Ježíše do Jeruzaléma nebo vystoupení Ježíše v Jeruzalémském chrámu).

V synoptických evangeliích lze najít podobnou myšlenku u Lukáše v řeči na rozloučenou, kde píše, že Vzkříšený učedníkům otevřel srdce, aby rozuměli Písmu. U evangelisty Lukáše to je právě Kristus, který učedníky uschopňuje k poznání *veškeré pravdy* (Lk 24,45).⁵¹ U Jana je to Duch svatý, který jim otevírá srdce a mysl.

2.2. Pronásledování: Jan 15,26–27

²⁶Až přijde Přímluvce, kterého vám pošlu od Otce, Duch pravdy, jenž od Otce vychází, ten o mně vydá svědectví.

²⁷Také vy vydávejte svědectví, neboť jste se mnou od začátku.

Na tomto místě jsou důležité dvě skutečnosti, které nám autor evangelia osvětluje. První skutečností je, že Přímluvce, Duch pravdy, bude poslán Ježíšem od Otce (nebo Ježíšovým jménem poslán Otcem), tedy z místa, odkud Ježíš sám přišel. Druhou důležitou skutečností je, že od Otce poslaný *Přímluvce* bude vydávat svědectví o Ježíši, a to skrze jeho učedníky. Ježíš doplňuje příkaz, aby tak učedníci konali, a Duch svatý je posílí a povzbudí k hlásání evangelia a odvážnému čelení konfliktům se světem.⁵²

⁵¹ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 659.

⁵² Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 644–645.

Evangelista Jan se inspiroval synoptickou tradicí a převzal myšlenku tohoto zaslíbení, kdy nebudou už mluvit učedníci, ale Duch svatý skrze ně (srov. Mt 10,19–20; Mk 13,11; Lk 12,11–12). Ve zmíněných synoptických verších je patrný Ježíšův příslib inspirace Ducha svatého u soudních líčení a veřejných vystoupení, která apoštoly čekají. Janovo evangelium převzalo myšlenku zaslíbení Ducha, ale líčí projevy Ducha svatého skrze učedníky jako protipól k chování nevěřících a světa. Svědectví Ducha nechápe jen jako okamžité hnutí mysli a otevřené řeči u soudu, ale jako vnitřní proměnu *srdce* nebo *svědomí* učedníků, které bude trvalé, nejen náhlé hnutí při konfrontaci se světem. Svědectví je tedy trvalé.⁵³

V Lukášově evangeliu (Lk 24,48–49) je myšlenka vyslání učedníků a seslání *zslíbení jeho Otce* v opačném pořadí, než je tomu u Jana. Ve 48. verši vybízí Ježíš své učedníky ke svědectví o velikonočních událostech a šíření radostné zvěsti. V následujícím verši jim přislubuje *zslíbení mého Otce*. To, co tím zaslíbením autor myslel, lze vyčíst až ze Skutků apoštolů (Sk 1,4; 2,33).⁵⁴

2.3. Paraklétos: Jan 16,7–15

⁷Ríkám vám však pravdu: Prospěje vám, abych odešel. Když neodejdu,

Přímluvce k vám nepřijde. Odejdu-li, pošlu ho k vám.

⁸On přijde a ukáže světu, v čem je hřích, spravedlnost a soud:

⁹Hřích v tom, že ve mne nevěří;

¹⁰spravedlnost v tom, že odcházím k Otci a již mne nespatříte;

¹¹soud v tom, že vládce tohoto světa je již odsouzen.

¹²Ještě mnoho jiného bych vám měl povědět, ale nyní byste to nesnesli.

¹³Jakmile však přijde on, Duch pravdy, uvede vás do veškeré pravdy, neboť nebude mluvit sám ze sebe, ale bude mluvit, co uslyší. A oznámí vám, co má přijít.

¹⁴On mě oslaví, neboť vám bude zvěstovat, co přijme ode mne.

¹⁵Všecko, co má Otec, jest mé. Proto jsem řekl, že vám bude zvěstovat, co přijme ode mne.

⁵³ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 157–160.

⁵⁴ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 661.

Důležitost následujících Ježíšových slov je patrná z jeho úvodu *Říkám vám však pravdu...*, kterou lze přirovnat k významu Ježíšových výroků začínajících slovy *Amen, amen, pravím vám, ...*

Je přirozené, že byli učedníci z Ježíšových výroků o jeho utrpení a odchodu skleslí a zarmoucení. Porsch píše, že se tak projevila jejich nedostatečná víra a nedostatečné pochopení událostí. Zabývali se sami sebou a nemysleli na cíl cesty, kterou jim Ježíš předkládá. Jenomže i podle dalších veršů nejsou učedníci schopni takového pochopení a takové víry. Vše pochopí až po příchodu Přímluvce.⁵⁵

Při hlubším pohledu, podle Roskovce, má skutečnost Ježíšova odchodu působit radost ze dvou důvodů. Z Ježíšova odchodu má celé lidstvo prospěch, jelikož jeho obětí jsme byli spaseni. Druhý důvod k radosti tkví v následném příchodu Ducha svatého.⁵⁶

Ježíš byl sjednocen s Duchem svatým. Ježíš jako člověk zemřel a jeho lidská existence přešla do podoby oslaveného těla. Ježíšův odchod z tohoto světa znamená proměnu rolí. V době Ježíšova působení na zemi byl Duch přítomen skrze Ježíše, po jeho smrti a zmrtvýchvstání je to naopak. Ježíš je přítomen skrze Ducha svatého.

Porsch zmiňuje dilema některých vědců: Proč Ježíš nemohl zůstat na zemi, aby se ho lidé mohli stále ptát na různé nepochopené otázky a odpovědi? Teologové se domnívají, že by nebylo možné plně věřit, kdyby Ježíše stále viděli a věřili jen ve viditelné formě, což by se nejednalo o víru v plném slova smyslu. Dodává, že tato spirituální myšlenka nemá být evangelistovi podsouvána, ale může vysvětlit působení Ducha pro další generace, které nebyly očitými svědky.⁵⁷

V následujících verších (8–11) Duch svatý po svém příchodu učedníkům osvětlí, v čem spočívá hřích, spravedlnost a soud. Hřích spočívá v tom, že ti, kteří dovedli Pána na kříž, nepoznali Boží záměr a neuvěřili v něho. Tudíž hřích je v tom, že nevěřili, protože nepoznali pravdu (ve výše popsaném významu). Spravedlnost je v tom, že Ježíšův odchod je potřebný a správný. Soudem je míněno, že *vládce tohoto světa* Ježíšovou obětí prohrál a je již přemožen.⁵⁸

Tím, že Duch svatý (12–15) uvede učedníky do veškeré pravdy, se při prvním pohledu jeví, že Duch svatý řekne učedníkům něco navíc, co Ježíš ještě nestihl říci. Není tomu tak, protože Duch svatý říká stejné věci jako Kristus, „jenom“ uschopňuje srdce svých

⁵⁵ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 161.

⁵⁶ Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 649–651.

⁵⁷ Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 161–162.

⁵⁸ Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 651–653.

posluchačů, obohatí Ježíšova slova a skutky o plnější význam. Je nutno dodat, že tento plný význam nemohl učedníkům podat Ježíš již za svého pozemského života kvůli tomu, že by to učedníci *neunesli*. *Neunést*, není ani tak míněno v intelektuálním slova smyslu, jako ve smyslu pochopení Ježíšovy cesty a jeho následování.⁵⁹

Dále Ježíš učedníkům oznamuje, že Paraklét jim řekne, co se má stát. Těmito slovy se odvolává na Deuteroizaiáše, kde si Hospodin vyhrazuje schopnost předpovídání budoucnosti (Iz 44,7; 42,9; 46,10; 45,19). To, jakým způsobem je předpovídání budoucnosti realizováno lze najít např. v Janově Zjevení, kde autor líčí budoucnost jako odraz přítomného okamžiku.

Roskovec vidí tento způsob předpovídání budoucnosti Hospodinem také zde v Ježíšově řeči, a to působením Ducha. „To, co je možno uslyšet od Ježíše, a co má Paraklét připomínat, stačí i na orientaci v budoucnosti. (...) Je založeno ve správném (...) pochopení toho, co už v Ježíšově pozemské cestě a v jeho odchodu, nastalo. Dílem Ducha je, že tuto minulost ukazuje jako klíč k budoucnosti.“⁶⁰ Dále ještě zdůrazňuje fakt, že Duch říká jen to, co řekl Ježíš (14–15). Neřekne nic nového, nebude mluvit sám ze sebe, ale jenom to, co uslyší a přijme od Krista.⁶¹

2.4. Shrnutí

Ježíš je pro své učedníky oporou a pomocí. Nahradit ho po jeho odchodu má Duch svatý jako *jiný Přímluvce*, který bude s učedníky navěky.

Ježíš ve svých řečech na rozloučenou popisuje, jak učedníci poznají, že k nim přichází jeho Duch. V Janově evangeliu na základě Ježíšových příslibů jsou projevy Ducha patrné v následujících znacích:

•**pokoj a radost:** Ježíš na konci své řeči učedníkům dává pokoj (Jan 14,27). Pokoj, který dává Ježíš, převyšuje pokoj, který dává tento svět, protože Ježíšův pokoj zakouší člověk, který je osvobozený Duchem od strachu a naplněný Boží přítomností.⁶²

•**trvalá proměna srdce a mysli učedníků:** Ježíš prostřednictvím Ducha uschopňuje své učedníky k úkolu, který jim dává. Duch proměňuje srdce a mysl učedníků tak, že jsou schopni přijmout veškerou pravdu a vydávat svědectví o Kristu. Tato proměna srdce a mysli má trvalý charakter.

⁵⁹ Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 653–655.

⁶⁰ ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 654.

⁶¹ Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 653–655.

⁶² Srov. PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 149.

•**nositel zjevení a pravdy:** Duch svatý bude nositelem *zjevení*. Nebude ho nijak doplňovat o nová poselství, bude „jen“ prohlubovat poznání Ježíšova spásitelského díla (Jan 16,13–15).

•**Duch bude ukazovat omyl a hřích** tohoto světa, že odmítl Ježíše a nepoznal čas milosti a doby, kdy se naplňovala prorocství o přislíbeném Mesiáši. (Jan 16,8–11).

•**víra a svědectví Ducha:** Z tohoto znaku je patrná úzká propojenost všech zmíněných znaků a projevů působení Ducha svatého. Dar víry je totiž základním předpokladem, kterým se člověk disponuje k působení Ducha svatého. Duch uschopňuje k vydávání svědectví o Kristu (Jan 15,26–27), posiluje a povzbuzuje k šíření evangelia a k zvládnutí nástrah tohoto světa.

•**způsoby pobývání Ducha** lze vyčíst z evangelia z vazeb „*být s*“, „*být v*“, „*být u*“. Pokud se užívá vazby „*být s*“ vyjadřuje to myšlenku **podpory, ochrany a ujištění** (Jan 14,15). Vazba „*být v*“ vyjadřuje **hlubokou a niternou přítomnost** (Jan 14,17). Vazba „*být u*“ se užívá v situacích, kdy autor vyjadřuje **důvěrnost a trvalost vztahu** (Jan 14,23).

Zmíněné znaky přislíbení Ducha svatého budou konfrontovány s poznatky vzešlými z rozboru perikopy Skutků apoštolů v 5. kapitole této práce.

3. Skutky apoštolů – základní charakteristika

Mezi odborníky panuje shoda o autorství Skutků apoštolů a evangelia podle Lukáše. Společné autorství je patrné z několika společných znaků. Evangelium a Skutky apoštolů začínají nápadně podobným úvodem (adresují texty Theofilovi), používají stejného vytríbeného jazyka a jednotné teologie.⁶³ Toto dvojdílo v kánonu Bible nebo i v různých výkladech bylo řazeno hned za sebou.

Pokorný zmiňuje starověkou tradici věnovat dílo tomu, kdo se finančně zasadí o sepsání a šíření autorova spisu. Theofil (v překladu Bohumil) byl nejspíš zámožný křesťan, který nejen že dal podnět k sepsání díla, ale podporoval jej i finančně.⁶⁴ Samotná věnování ale nejsou jen vyjádřením vděčnosti za podporu, ale postava Theofila má představovat čtenáře, který se potřebuje vzdělávat ve víře a má ještě poznat další příběhy ze života Ježíše Krista a církve.⁶⁵

Lukášovým dvojdílem se též proplétá jako červená niť téma *času*, kdy často mluví ve smyslu přítomnosti v každé době: *každodenně, teď a tady, dnes*. K tomuto času působení Ježíše se připojují časy všech lidských životů.⁶⁶

Po nahlédnutí do ostatních synoptických evangelií (Marek, Matouš), je patrné, že velikonoční tajemství je vrcholem jejich spisů. V Lukášově dvojdíle jsou tyto události chápány jako střed dějin spásy a vyprávěných příběhů. Ježíšovo pozemské působení bylo ohraničeno vtělením a nanebevstoupením. Ježíš Kristus nepřestává být iniciátorem děje, ve svém díle pokračuje právě prostřednictvím působení Ducha svatého. Misijní část díla je šíření evangelia apoštolů a zakládání církevních obcí z Jeruzaléma „až na sám konec země“ (Sk 1,8).⁶⁷

Lukáš tedy mluví o Duchu svatém a jeho působení (Sk 11,12) jako o novém začátku, který má být nejlepším možným pokračováním v práci Ježíše Krista. Duch svatý svojí „misíí“ pokračuje:

- v dějinách spásy (Sk 20,31),
- v každodenním životě církve, ve svátostech (Sk 2,46; 6,1),
- v rozrůstání církve o nové křesťany (Sk 2,47).⁶⁸

⁶³ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 30–31.

⁶⁴ Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 108.

⁶⁵ Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 120.

⁶⁶ Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 110–111.

⁶⁷ Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 108–109; Srov. TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 131; Srov. KLIESCH, Klaus. *Skutky apoštolů*, s. 14, 16.

⁶⁸ Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 108, 110; Srov. TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 131; Srov. KLIESCH, Klaus. *Skutky apoštolů*, s. 17.

Lukášův spis není soudní obhajobou apoštolů, není spisem apologetickým, není to ani text určený k misii. Je to text, který z misie vzešel, a je to spis určený ke katechezi věřících a k vnitřnímu usměrňování církve.⁶⁹

3.1. Teologický charakter

Skutky apoštolů zaznamenávají dobu prvotní církve, která již vnímala, že Kristův druhý příchod nebude právě nyní.⁷⁰ Tichý tuto dobu označuje jako dobu církve a dobu, ve které žijí čtenáři spisu.⁷¹ Pokorný tuto myšlenku též zmiňuje a nazývá tento zatím neuskutečněný druhý Kristův příchod jako tzv. **oddálenou parusii**.⁷² Lukáš svým spisem povzbuzuje k bdělosti a způsobu života náležitěmu novému věku započatému životem Ježíše Krista na zemi (Sk 1,6–8; 2,38–40).

Mareček mluví o schématech **zaslíbení** a **naplnění** jako o dvou hlavních teologických liniích Lukášova dvojdíla, která vyjadřuje slovy πληρώω „splnit, vyplnit, naplnit“ a συμπληρώω „naplnit, dovršit“. Vše, co se dělo v Ježíšově životě, po jeho zmrtvýchvstání a nanebevstoupení, v životě prvotní církve a v hlásání radostné zvěsti mezi židy a pohany je chápáno jako naplnění zaslíbení, jež byla dána Izraeli v Písmu.⁷³

Mareček dále říká, že Lukáš ve svém díle představuje křesťanství jako logické a přímé pokračování židovství.⁷⁴

Působení Ducha svatého je v Lukášově dvojdíle stěžejní. Mareček uvádí, že v L/Sk je možné nalézt asi 75 odkazů se zmínkou o Duchu svatém, přičemž drtivá většina je ze Skutků apoštolů (asi 58). Duch svatý je darem pro prosící učedníky a přináší poučení pro chvíle, kdy mají učedníci vydávat svědectví. Právě proto dostaly Skutky apoštolů v průběhu dějin název „Evangelium o Duchu svatém“.⁷⁵

Lukáš i apoštol Pavel se věnovali **katechezi nových křesťanů** (zejména pohanokřesťanů). Každý z nich evangelium interpretoval jiným způsobem. Lukášova teologie ve srovnání s Pavlovou je jednodušší, ale ne méně hodnotná. Lukáš vycházel z předpavlovských formulací, přičemž kladl ve své teologii důraz na jiné věci.⁷⁶

⁶⁹ Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 120, 129.

⁷⁰ Srov. KLIESCH, Klaus. *Skutky apoštolů*, s. 17.

⁷¹ Srov. TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 130–132.

⁷² Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 120–121.

⁷³ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 24.

⁷⁴ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 26.

⁷⁵ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 29–30.

⁷⁶ Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 115, 120.

Jak již bylo zmíněno výše, život, smrt a vzkříšení Ježíše Krista jsou Lukášem chápány jako **střed dějin spásy**. Není tím myšlen střed dějin a letopočtu („před a po“ Kristu), ale tento střed chápe ve smyslu teologickém, ke kterému se předchozí dějinné události i období církve vztahují, přičemž právě období církve je zároveň „závdavek konečného dovršení, kdy bude všechno nové“.⁷⁷

Lukáš se snažil vyjádřit myšlenku, že konec tohoto a začátek nového světa nemusí nutně přijít tak brzy, jak si „předchozí“ generace očitých svědků myslela, ale přesný čas je v rukou Boha Otce (Sk 1,7). Lukáš svoji pozornost směřuje na misií mezi pohany a tvrdí, že úspěch v misiích naznačuje naplňování Božího zaslíbení ve světě, tedy šíření Božího království již zde v dějinách světa. Tato myšlenka je skryta ve slovech *dnes*, *každodenně* a *denně*, kdy Lukáš tato slova chápe jako Ježíšovu přítomnost a společenství s ním a zároveň pokračování v životě církve skrze Ducha svatého. Lukášovo **pojetí času** tedy spočívá v čase zjevení Ježíšova života, uskutečnění Božího dnes, působení Ducha svatého a vztahování časů všech životů.⁷⁸

3.2. Literární charakter

Knihy Skutky apoštolů obsahuje 18 382 slov. Společně s Lukášovým evangeliem, které má celkem 19 428 slov, přesahují svým rozsahem čtvrtinu textu celého Nového zákona. Skutky apoštolů též těsně dotahují Lukášovo evangelium v rozsahu slovní zásoby (Lk 2 055 slov, Sk 2 038 slov), přičemž některá slova se v textech objevují jen jednou nebo dvakrát. Tato slovní zásoba je vsutku velkolepá, pokud se vezme v úvahu, že řecký Nový zákon obsahuje celkem 137 490 slov (se slovní zásobou 5 436 slov).⁷⁹

Již Jeroným (347–419/420) hovoří o autorovi Lukášova evangelia a Skutků jako o nejlépe vyučeném pisateli v řeckém jazyce. V jeho spisech je právě velmi vytříbená řečtina. Neobratná vyjádření svých pramenů díky kultivované řečtině nahradil srozumitelnějšími a uhlazenějšími výrazy a slovními spojeními, která se velmi blížila tehdejšímu literárnímu řeckému jazyku. Vyhýbal se tak semitismům, latinismům a lidovému způsobu vyjadřování a hovorovým výrazům. Jelikož si Lukáš byl vědom, že nepíše profánní historii, ale posvátnou, rozhodl se užívat terminologii a výrazy užívané v Septuagintě (LXX). Volbou tohoto jazyka a slovní zásoby má Lukášovo dvojdílo rysy starozákonních spisů. Pokorný popisuje Lukášův styl psaní jako dějepisnou prózu.

⁷⁷ POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 109.

⁷⁸ Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 110.

⁷⁹ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 18–19.

Motiv cesty je jeden z hlavních charakteristik obou Lukášových děl. Narativní formou naznačuje vzájemný vztah líčených událostí.⁸⁰

Lukášovo rozčlenění a popis velikonočních událostí nelze chápat jako svévolné třízení, ale bylo sepsáno postupem, který odpovídá pravidlům starověké historiografie.

Lukášovo pojetí času a výpovědi o událostech ze života Ježíše Krista se stalo základem pro uspořádání církevního roku se začátkem v době adventní s dobou vánoční přes dobu postní a velikonoční (události v Jeruzalémě) až k nanebevstoupení a svatodušním svátkům. Též kantika z Lukášova evangelia tvoří základ Denní modlitby církve.⁸¹

3.3. Autor

Nejstarší tradice (Muratoriho zlomek, Eirenaios z Lyonu a Klement Alexandrijský) tvrdí, že Lukáš je autorem třetího evangelia i Skutků apoštolů a zároveň Pavlovým průvodcem na cestách (viz níže).⁸² O Lukášovi jako autorovi dvojdíla, na rozdíl od Matouše a Marka, se Papius Hierapolský vůbec nezmiňuje. V Lukášově dvojdíle též není žádná zmínka, která by umožnila přesnou autorovu identifikaci.⁸³

V dřívějším bádání se mělo za to, že Lukáš byl opravdu lékař, že nejspíše absolvoval jednu z řeckých lékařských škol. Tato hypotéza se opírala o srovnání Lukášových spisů s texty dobových písičích lékařů (Hypokrates, Galén apod.), používání lékařských výrazů, popisů a přirovnání (L 4,38; L 5,12; L 8,43b–44). W. K. Hobart se v roce 1892 pokusil dokázat, že Lukáš užíval velmi mnoho lékařských termínů a v Lk 8,43 dokonce zmínil výrok o lékařích z předlohy (Mk 5,26). Mnoho biblistů Hobartovy argumenty přejalo, avšak dnešní studie ukazují, že Lukášovo názvosloví se nijak výrazně neliší od terminologie užívané v tehdejší řecké literatuře, přičemž zjmenění v Lk 8,43 je nyní považováno za součást krácení markovské předlohy. Z čehož plyne, že dnes není tak jednoznačné, že Lukáš byl lékař.⁸⁴

⁸⁰ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 19–20; Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 109, 111, 114; Srov. TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 131.

⁸¹ Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 109.; Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 30.

⁸² Srov. TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 135; Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 31.

⁸³ Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 121.

⁸⁴ Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 121; Srov. TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 136; Srov. KLIESCH, Klaus. *Skutky apoštolů*, s. 11; Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 31–36.

Pokorný shrnuje, že autor Lukáš byl podle tradice řecky vzdělaný křesťan druhé generace žijící mimo Palestinu.⁸⁵ „Zato lze na rozdíl od dřívějších představ o Lukášovi jako o křesťanovi pohanského původu tvrdit, že to byl helénistický diasporní žid nebo alespoň tzv. bohobožný, tj. člověk patřící k vnějšímu okruhu synagogy. Přesně informuje o židovské zbožnosti (na rozdíl od Mt 23 rozlišuje v Lk 11,37–53 mezi farizeji a zákoníky) a místy prozrazuje židovské hledisko.“⁸⁶

Další údaje o Lukášovi jsou z části brány z tradice (rodinný stav, věk, místo úmrtí), přičemž se vědci domnívají, že toto není překážkou, pokud není možné přesné údaje získat z novozákonních textů a tradice základním pramenům neodporuje.⁸⁷

Tradiční pojetí, že Lukáš byl Pavlovým průvodcem, vychází na jedné straně z faktu, že Pavel je hlavní postavou druhé části Skutků apoštolů a na druhé straně ze skutečnosti, že autor užívá formulace „my“, což je považováno za přímou spolupráci a účast Lukáše na Pavlových cestách (Sk 16,10–17; 20,5–15; 21,1–18; 27,1–28,16). Dalším podkladem tohoto vztahu je i uvedení Lukáše v seznamu spolupracovníků v několika Pavlových listech (Flm 24; Kol 4,14; 2 Tim 4,11). Není však jediným a nerozlučným společníkem apoštola Pavla, jak to popisoval Eirenaios.⁸⁸

K sepsání Skutků apoštolů nejspíše Lukáš použil některé ústní tradiční prameny a židokřesťanské záznamy (např. O Štěpánovi)⁸⁹. Autorovým cílem nebylo sepsat historické dílo, které by chronologicky a přesně historicky líčilo, co se událo, ale cílem bylo zaznamenat dějiny spásy. Tichý styl tohoto díla popisuje jako jistou historickou monografii s vysokým kreditem věrohodnosti.⁹⁰

3.4. Doba vzniku a místo sepsání

Tradice umísťuje sepsání Lukášova dvojdíla do Achaje (prolog „Monarchianorum“ z konce 4. stol. či kázání svatého Řehoře Naziánského). Současní exegeté se domnívají,

⁸⁵ Což je patrně z Lukášovy neznalosti místního zeměpisu. Sice se snažil získat správné zeměpisné informace, ale na druhé straně mluvil o tom, že Ježíš procházel na cestě do Jeruzaléma Samařskem a Galileou, což by patrně člověk znalý tamních poměrů neřekl. (Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 121.)

⁸⁶ POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 121–122.; Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 36–37.

⁸⁷ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 30–31; Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 121.

⁸⁸ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 30–33; Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 121.

⁸⁹ Srov. KLIESCH, Klaus. *Skutky apoštolů*, s. 14–15; Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 14–18.

⁹⁰ Srov. TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 132–134.

že nejpravděpodobnějším místem sepsání je oblast Řecka či Makedonie z důvodů dobré autorovy znalosti místní geografie, kultury a zvyklostí. Existují i další teorie o místech sepsání L/Sk. Nelze však s jistotou určit přesné místo sepsání Lukášova dvojdíla. Pokorný poznamenává, že je jisté, že L/Sk byly sepsány v prostředí, kde se mluvilo zejména řecky.⁹¹

V otázce doby sepsání spisů neexistuje mezi odborníky všeobecná shoda. Časové rozpětí doby sepsání dvojdíla je od 60. let 1. století do poloviny 2. století. Mareček ve svém díle předkládá několik argumentů pro a proti tezi o dataci Lukášova evangelia a Skutků apoštolů v období po roce 70 n. l. Zastává názor, který zmiňuje např. i Tichý, že své dílo autor napsal v období mezi léty 80–90 n. l. Jako důvod udává poklidné šíření radostné zvěsti v popisovaném období (nebylo pronásledování křesťanů a správci provincií byli vykreslováni v pozitivním světle).⁹²

3.5. Členění

Druhý Lukášův spis se začal od evangelia oddělovat v roce 150, kdy byl označován názvem *Skutky apoštolů* nebo *Skutky Petrovy a Pavlovy*. Do té doby byl tento druhý spis řazen hned za jeho první dílo, evangelium.⁹³

Zachovaly se dvě hlavní redakce Skutků apoštolů. Jedna z nich je *alexandrijská (východní)*, která dochovává původní verzi a druhá *západní*, která je rozšířena o doplňky a vysvětlivky.⁹⁴

Kliesch uvádí následující členění Skutků apoštolů:

- „Předmluva: 1,1–3
- Církev v Jeruzalémě: 1,4 – 8,3
- Církev v Judsku a Samařsku: 8,4 – 12,23
- Církev mezi národy: 13,1 – 28,31
- Pavlova první misijní cesta: 13,4 – 14,28
- Apoštolský sněm v Jeruzalémě: 15,1–35

⁹¹ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 42–46; Srov. TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 137; Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 121.

⁹² Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 38–42.; Srov. TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 137; Srov. KLIESCH, Klaus. *Skutky apoštolů*, s. 11–12.

⁹³ Srov. FAUSTI, Silvano. *Skutky apoštolů*, s. 6; Srov. TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 130.

⁹⁴ Srov. FAUSTI, Silvano. *Skutky apoštolů*, s. 6; Srov. TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 135.

- Pavlova druhá misijní cesta: 15,36 – 18,22
- Pavlova třetí misijní cesta: 18,23 – 21,17
- Zatčení a uvěznění Pavla: 21,18 – 28,31⁹⁵

⁹⁵ KLIESCH, Klaus. *Skutky apoštolů*, s. 15.

4. Projevy Ducha svatého ve vybrané perikopě Skutků apoštolů

Skutky apoštolů, stejně jako Lukášovo evangelium, jsou věnovány Teofilovi (Bohumilovi), tedy každému člověku, který již má zkušenost s Bohem, ale chce se dále ve víře vzdělávat. Oba spisy jsou určeny ke katechezi věřících.

V rozboru a výkladu vybrané perikopy (Sk 2,1–47) mluvící o *Letnicích* se tato práce bude věnovat vyhledávání znaků a projevů působení Ducha svatého na základě lidského jednání a prožívání.

Svátek Letnic se slavil už mnohem dříve, než byl významově spojen se sesláním Ducha svatého. Kliesch říká, že to byl *svátek týdnů* (Tób 2,1), který se slavil v odstupe 7 týdnů od začátku žní, též 50 dní po velikonočních svátcích, přičemž se jednalo o slavnostní zakončení svátku Pesach. Řecky se tomuto svátku říkalo *Pentekosté*.⁹⁶

Seslání Ducha svatého, následné vyjití apoštolů do světa, zvěstování evangelia apoštoly všem lidem a život prvních křesťanů s Duchem svatým jsou ve Skutcích apoštolů popisovány ve 2. kapitole.

Text 2. kapitoly lze rozdělit na tři části: 1. část popisuje vylití Ducha svatého; v 2. části se nachází Petrova řeč bratřím a 3. část popisuje zrod církve a její počáteční fungování.⁹⁷

4.1. Seslání Ducha svatého: Sk 2,1–13

¹Když nastal den Letnic, byli všichni shromážděni na jednom místě.

²Náhle se strhl hukot z nebe, jako když se žene prudký víchř, a naplnil celý dům, kde byli. ³A ukázaly se jim jakoby ohnivé jazyky, rozdělily se a na každém z nich spočinul jeden; ⁴všichni byli naplněni Duchem svatým a začali ve vytržení mluvit jinými jazyky, jak jim Duch dával promlouvat.

⁵V Jeruzalémě byli zbožní židé ze všech národů na světě, ⁶a když se ozval ten zvuk, sešlo se jich mnoho a užasli, protože každý z nich je slyšel mluvit svou vlastní řečí. ⁷Byli ohromeni a divili se: „Což nejsou všichni, kteří tu mluví, z Galileje? ⁸Jak to, že je slyšíme každý ve své rodné řeči:

⁹⁶ Srov. KLIESCH, Klaus. *Skutky apoštolů*, s. 35; Srov. DUFOUR, X. L. *Slovník biblické teologie*, s. 198.

⁹⁷ Pokud není uvedeno jinak je tato kapitola Srov. FAUSTI, Silvano. *Skutky apoštolů*, s. 79–142.

⁹Parthové, Médové a Elamité, obyvatelé Mezopotámie, Judeje a Kapadokie, Pontu a Ásie, ¹⁰Fryrie a Pamfylie, Egypta a krajů Libye u Kyrény a přistěhovalí Římané, ¹¹židé i obrácení pohané, Krét'ané i Arabové; všichni je slyšíme mluvit v našich jazycích o velikých skutcích Božích!“ ¹²Žasli a v rozpacích říkali jeden druhému: „Co to má znamenat?“ ¹³Ale jiní říkali s posměškem: „Jsou opilí!“

Všichni se sešli na jednom místě, kde se spolu modlili a očekávali příchod zaslíbeného Ducha. Setkali se na místě, kde byli učedníci s Ježíšem při poslední večeři, kde se jim Ježíš zjevil po svém zmrtvýchvstání, na místě odkud vyšli za Ježíšem, aby se stali svědky jeho nanebevstoupení. Je to místo, kde vzniká církev. Toto místo též představuje lidskou niternost, kde se člověk setkává s Bohem.

Autor Skutků popisuje ve verších 2–4 Ducha svatého jako hukot, víchr a oheň. Učedník přebývá v modlitbě, cítí silný vítr a slyší zvuk, tj. **smysly** vnímá Ducha svatého. Duch svatý naplňuje celý dům, který symbolizuje lidskou hlubinu. Duch naplňuje celou **niternost člověka** Slovem, tj. Ježíšem. V propojení s Lukášovým pojetím času *dnes*⁹⁸ je zjevné, že čtení Božího slova naplňuje čitatele Duchem svatým stejně jako učedníky ve chvíli seslání Ducha. „Člověk, který je **uchvácen** Duchem svatým, dokáže svědčit o božské skutečnosti, jak ho k tomu Duch vede.“⁹⁹

Ve verši 3 je Duch svatý popisován jako oheň. Byly viděny jazyky jako z ohně. Oheň se rozdělil na jednotlivé jazyky, které spočinuly na všech. Fausti ve svém díle na tomto místě zdůrazňuje **aspekt různosti ve společenství**, která se prolíná celým díle Skutků. Různost „je sama o sobě kladná, ale nesnadno se skládá v celek a těžko se přijímá“.¹⁰⁰ Autor narážel na události, při kterých se židokřesťané a pohanokřesťané usilovali vytvářet jedno společenství a docházelo v nich k nedorozuměním mezi danými skupinami. Též je možné si tuto různost ve společenství sjednocené Duchem svatým s pomocí obrazu sv. Terezie z Ávilly, kdy popisuje vidění různých kalichů naplněných až po okraj.¹⁰¹

Fausti ve své knize píše, že Bůh je různost ve společenství. Odstraňováním různosti ze společenství lidí se ztrácí příležitost k vzájemnému obdarovávání láskou, životem či sebeobětí, tedy je odstraňována příležitost lidí svým jednáním se připodobňovat Bohu.¹⁰²

⁹⁸ Srov. POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 110.

⁹⁹ KLIESCH, Klaus. *Skutky apoštolů*, s. 36.

¹⁰⁰ FAUSTI, Silvano. *Skutky apoštolů*, s. 82.

¹⁰¹ Srov. FAUSTI, Silvano. *Skutky apoštolů*, s. 82.

¹⁰² Srov. FAUSTI, Silvano. *Skutky apoštolů*, s. 83.

Pak všichni přítomní zcela naplněni Duchem svatým začali mluvit cizími jazyky. V této chvíli všichni přítomní *počínají* mluvit a dělat to, co *počal* mluvit a dělat Ježíš od svého začátku. Apoštolové začínají **mluvit cizími jazyky**. Byly to jazyky, které se skutečně v té době užívaly a nebyla to mateřština apoštolů. Lukáš zde opět vyzdvihuje různost nástrojů/jazyků sdělování a jejich společného jmenovatele Ducha svatého, lásku. Sdělovaný obsah, který ohlašovali apoštolové, je darem Ducha.¹⁰³

Ve verši 5 až 11 je patrné, že na místě těchto událostí byli přítomní zástupci mnoha národů (včetně izraelských nepřátel, např. Římané, Egypťané). Autor Skutků poukazuje na šíření evangelia všem národům, ne jenom židovskému národu.

Ve verši 12 a 13 se přihlízející lid rozdělil na dvě skupiny, které odlišně reagovaly na proběhlou událost. První skupina je plná údivu a se zájmem se táže po významu skutečností, kterými se stali svědky. Druhá skupina vychází ze svých zkušeností s opojnými nápoji, neptá se dále po důvodu a reaguje na situaci posměchem a odmítáním.¹⁰⁴ Petrova reakce na odmítající argumenty je prostá: „Nejsme opilí.“

4.2. Petrova řeč: Sk 2,14–41

¹⁴Tu vystoupil Petr spolu s jedenácti, pozvedl hlas a oslovil je: „Muži judští a všichni, kdo bydlíte v Jeruzalémě, toto vám chci oznámit, poslouchejte mě pozorně: ¹⁵Tito lidé nejsou, jak se domníváte, opilí – vždyť je teprve devět hodin ráno.

¹⁶Ale děje se, co bylo řečeno ústy proroka Jóele: ¹⁷A stane se v posledních dnech, praví Bůh, sešlu svého Ducha na všechny lidi, synové vaši a vaše dcery budou mluvit v prorockém vytržení, vaši mládenci budou mít vidění a vaši starci budou mít sny. ¹⁸I na své služebníky a na své služebnice v oněch dnech sešlu svého Ducha, a budou prorokovat. ¹⁹A učiním divy nahoře na nebi a znamení dole na zemi: krev a oheň a oblaka dýmu. ²⁰Slunce se obrátí v temnotu a měsíc se změní v krev, než přijde den Páně, velký a slavný; ²¹a každý, kdo vyzývá jméno Páně, bude zachráněn.

²²Muži izraelští, slyšte tato slova: Ježíše Nazaretského Bůh potvrdil před vašimi zraky mocnými činy, divy a znameními, která mezi vámi skrze

¹⁰³ Srov. FAUSTI, Silvano. *Skutky apoštolů*, s. 83–84.

¹⁰⁴ Srov. FAUSTI, Silvano. *Skutky apoštolů*, s. 88; Srov. KLIESCH, Klaus. *Skutky apoštolů*, s. 37.

něho činil, jak sami víte. ²³Bůh předem rozhodl, aby byl vydán, a vy jste ho rukou bezbožných přibili na kříž a zabili. ²⁴Ale Bůh ho vzkřísil; vytrhl jej z bolestí smrti, a smrt ho nemohla udržet ve své moci.

²⁵David o něm praví: ‚Viděl jsem Pána stále před sebou, je mi po pravici, abych nezakolísal; ²⁶proto se mé srdce zaradovalo a jazyk můj se rozjásal, nadto i tělo mé odpočine v naději, ²⁷neboť mě nezanecháš v říši smrti a nedopustíš, aby se tvůj Svatý nerozpadl v prach. ²⁸Dal jsi mi poznat cesty života a blízkost tvé tváře mne naplní radostí.‘

²⁹Bratří, o praotci Davidovi vám mohu směle říci, že zemřel a byl pohřben; jeho hrob tu máme až dodnes. ³⁰Byl to však prorok a věděl však o přísaze, kterou se mu Bůh zavázal, že jeho potomka nastolí na jeho trůn; ³¹viděl do budoucnosti, a mluvil tedy o vzkříšení Kristově, když řekl, že nezůstane v říši smrti a jeho tělo se nerozpadne v prach. ³²Tohoto Ježíše Bůh vzkřísil a my všichni to můžeme dosvědčit. ³³Byl vyvýšen na pravici Boží a přijal Ducha svatého, kterého Otec slíbil; nyní jej seslal na nás, jak to vidíte a slyšíte.

³⁴David nevstoupil na nebe, ale sám říká: ‚Řekl Hospodin mému Pánu: Usedni po mé pravici, ³⁵dokud ti nepoložím nepřátele pod nohy.‘

³⁶At' tedy všechen Izrael s jistotou ví, že toho Ježíše, kterého vy jste ukřižovali, učinil Bůh Pánem a Mesiášem.“

Petr předstoupil před lid, což je poprvé, kdy takto veřejně promlouvá. Teprve vnitřní zkušeností s Duchem svatým je schopen pravdivě vydávat svědectví o Ježíši. Petrova řeč je první z pěti misijních promluv zachycených ve Skutcích apoštolů. Tyto řeči mají toto schéma:

1. *Úvod* popisující nastalou skutečnost;
2. *vysvětlení* skutečnosti velikonočními událostmi a činností Ducha svatého;
3. *svědectví* o skutečnosti;
4. *citace Písma* ze Starého zákona dokazující očekávání skutečnosti a předpovídání proroky;
5. *výzva* k obrácení.

Petrova řeč se ve 2. kapitole rozděluje na 3 části: verše 14–21, 22–28, 29–36. V první části (14–21) Petr mluví o tom, že nastalé události byly prorokovány a jsou počátkem

nového světa. V další části (22–28) Petr ohlašuje, že zachráncem všeho lidu je Ježíš, přislíbený Mesiáš. V poslední části (29–36) říká, že tento přislíbený je Mesiáš a Pán. Petr zvěstuje základní pravdy křesťanské víry o tom, že žijeme v posledním věku pod vedením Ducha svatého.

Doba Ducha svatého je dobou církve. Kliesch tuto dobu též nazývá *závěrečnou dobou* ve významu *posledních dní*. Apoštolové jsou nositelé Ducha svatého a v této poslední době také novými praotci Božího lidu. Proto dostává církev přívlastek *apoštolská*.¹⁰⁵ „Doba apoštolů je dobou, kdy Vzkříšený dává své pokyny skrze Ducha svatého. Duch svatý bude určovat a řídit činnost církve.“¹⁰⁶

První část Petrovy řeči (verše 14–21): Fausti vidí v **Ohni Ducha**, kterého Petr před chvílí dostal, **lásku**. Tato láska, které je Petr plný, ho „nutí“ stoupnout si před lid a vydat svědectví o lásce Otce, který dal svého syna, a lásce Ježíše, díky které se vydal celému lidstvu za oběť. Vysvětluje lidu Boží skutky ve světle starozákonních proctví (Jl 3,1–5; 2 Sam 7,12n; Ž 15). Ti, kteří přijali Ducha, jsou povoláni k tomu, aby byli proroky své doby a osvětlovali Boží vůli svému okolí. Každý pokřtěný dostal téhož Ducha jako Petr. Je tedy stejně jako Petr **povolán k vydávání svědectví o Kristu**. Verše 19–21 jsou součástí Lukášovy eschatologické řeči. Tato znamení symbolizují konec starého světa a počátek nového. Ježíš svým křížem tato znamení naplňuje.

V době církve se lidé sjednocují tímž Duchem a čekají, až se naplní počet těch, kteří se mají připojit do Kristova tajemného těla. Pak přijde Pánův den, kdy Bůh bude přebývat se svým lidem a bude všechno ve všech (1 Kor 15,23–28).

Druhá část Petrovy řeči (verše 22–28): V této části Petrova řeč shrnuje celou křesťanskou teologii. Ježíš je Pánem a Mesiášem, přislíbeným od Otce. Je Bohem, který zachraňuje a stvrzuje svá slova mocnými činy, divy a znameními.

Třetí část Petrovy řeči (verše 29–36): Petr dokazuje na Žalmu 15, že Ježíš je přislíbeným potomkem krále Davida, který má usednout na Boží trůn. Je **přislíbeným Mesiášem**, ne však takovým jakého očekávali (politickým). K verši 36 lze poznamenat, že Ježíš přijal tělo, žil na této zemi a zemřel pro každého jednotlivého člověka, který ho svými hříchy na kříž přibil. Kristus svůj lid zachraňuje svým křížem, přemáhá zlo svou poslušností.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Srov. KLIESCH, Klaus. *Skutky apoštolů*, s. 17.

¹⁰⁶ KLIESCH, Klaus. *Skutky apoštolů*, s. 21.

¹⁰⁷ Srov. FAUSTI, Silvano. *Skutky apoštolů*, s. 89–113.; Srov. KLIESCH, Klaus. *Skutky apoštolů*, s. 40.

4.3. Vznik církve: Sk 2,37–47

³⁷Když to slyšeli, byli zasaženi v srdci a řekli Petrovi i ostatním apoštolům: „Co máme dělat, bratří?“ ³⁸Petr jim odpověděl: „Obrátte se a každý z vás ať přijme křest ve jménu Ježíše Krista na odpuštění svých hříchů, a dostane dar Ducha svatého. ³⁹Neboť to zaslíbení platí vám i vašim dětem i všem daleko široko, které si povolal Pán, náš Bůh.“ ⁴⁰A ještě mnoha jinými slovy je Petr zapřísahal a napomínal: „Zachraňte se z tohoto zvráceného pokolení!“

⁴¹Ti, kteří přijali jeho slovo, byli pokřtěni a přidalo se k nim toho dne na tři tisíce lidí. ⁴²Vytrvale poslouchali učení apoštolů, byli spolu, lámali chléb a modlili se. ⁴³Všech se zmocnila bázeň neboť skrze apoštoly se stalo mnoho zázraků a znamení. ⁴⁴Všichni, který uvěřili, byli pospolu a měli všechno společné. ⁴⁵Prodávali svůj majetek a rozdělovali všem podle toho, jak kdo potřeboval. ⁴⁶Každého dne pobývali svorně v chrámu, po domech lámali chléb a dělili se o jídlo s radostí a s upřímným srdcem. ⁴⁷Chválili Boha a byli všemu lidu milí. A Pán denně přidával k jejich společenství ty, které povolal ke spáse.

Cílem Petrova hlásání bylo přivést lidi k obrácení, ke křtu na odpuštění hříchů a k přijetí Ducha svatého (Sk 2,38).¹⁰⁸ Část posluchačů Petrova kázání byla zasažena jeho slovy a dostali se do první fáze přijetí nového života. Začali se ptát: „Co máme dělat?“. Jako odpověď se jim dostává výzva k obrácení, k vůli neustále se měnit. Jeden z projevů **vůle se měnit** je přijetí křtu. Křtem se člověk ponořuje do Krista, jsou mu odpuštěny hříchů a stává se Božím dítětem. Následně dostává od Boha dar Ducha svatého, který je životem Božím.

Pácháním hříchu se šíří mezi lidmi zlo a smrt. Tento sklon k páchání zla je formou **zotročení člověka**, kterou je člověk opakovaně nucen podléhat hříchu a odmítat dobro, tj. Boha. Bůh se rozhodl prolomit řetězec zla, hříchu a smrti, a Kristovou obětí na kříži dosáhnout pro člověka vytoužené svobody. Takto osvobozenému člověku Bůh navíc dává svého Ducha, kterým daný člověk dostává podíl na Božím životě.

Ve verši 42 Fausti vidí **tři pilíře vznikající církve**. První z nich je učení apoštolů, kteří podávali svědectví o činech Ježíše Krista. Apoštolové přinášejí evangelium lidem jako

¹⁰⁸ Srov. KLIESCH, Klaus. *Skutky apoštolů*, s. 41.

nevyčerpatelný zdroj poznání lásky, kterou jsou milováni. Druhým pilířem je společenství. Člověk potřebuje společenství, protože je Božím obrazem, tedy je láskou. Proto i člověk podobně jako Bůh potřebuje být ve společenství, ve kterém by sdílel tuto lásku a prožíval jednotu. Třetí pilíř Fausti rozděluje na dvě části: 1. bohoslužba, 2. modlitba v chrámě. Bohoslužba, tedy lámání chleba, je slavení Kristovy památky a zpřítomňování jeho oběti všem křesťanům každé doby. U modlitby v chrámě Fausti apeluje na to, aby křesťanská víra se neuzavírala jenom do chrámů, ale také promítala do každodenního života jedince a stala se životním stylem.

Ve verších 43–45 autor Skutků apoštolů popisuje každodenní život lidí v křesťanském společenství. Církev prvního století je společenstvím lidí, kteří přijali Ducha svatého, prožívali jednotu a vzájemné bratrství v lásce popsané v Gal 5,22.

Verše 46–47 popisují harmonické **prožívání a sjednocení lidského společenství**. Je to ideál, po kterém toužili mnozí v průběhu dějin. Tímto způsobem života se rodí nový člověk a přebývá Bůh na zemi.¹⁰⁹

4.4. Shrnutí

Duch svatý zastoupil Ježíše po jeho odchodu. Byl poslán od Otce na přímluvu Syna. Učedníci čekali na jeho příchod přesně tak, jak jim to Ježíš řekl. Události příchodu Ducha svatého jsou popsány ve Skutcích apoštolů. Níže jsou uvedené znaky působení Ducha svatého popisované v 2. kapitole Skutků apoštolů:

•**vnímání Ducha svatého smysly:** Duch svatý se projevil při příchodu jako oheň, hukot a silný vítr. (Sk 2,2–3)

•**radost, pokoj a vnitřní naplnění Duchem:** Učedníci byli naplněni a vnitřně proměněni Duchem svatým. Vyšli vstříc lidem a s radostí ohlašovali evangelium. (Sk 2,14)

•**proměna srdce láskou:** Oheň Ducha, kterého se Petrovi a ostatním apoštolům dostalo, je **láska**. Tato láska je vnitřně proměnila a uschopnila k úkolu, který mají od Pána. (Sk 2,14–36)

•**odmítavý postoj posluchačů:** Někteří posluchači si odmítli připustit, že se mohou mýlit a že by hlasy apoštolů a hlásání evangelia mohlo být dílem Ducha svatého. Odmítli přijmout radostnou zvěst o vzkříšeném Kristu. (Sk 2,12–13)

¹⁰⁹ Srov. FAUSTI, Silvano. *Skutky apoštolů*, s. 130–135; Srov. KKC 727–741.

•**zotročený a osvobozený člověk:** Opakované podléhání hříchu a odmítání dobra je forma zotročení člověka. Duch svatý skrze učedníky přináší výzvu k obrácení, k ochotě se neustále měnit a ukazuje, jak prolomit řetězec zla a jak člověka osvobodit. (Sk 2,38–40)

•**usvědčování Duchem svatým z omylu a hříchu:** Duch svatý prostřednictvím hlásání apoštolů usvědčuje lidi z hříchu, a poukazuje na to, že lidé takovým jednáním ukřižovali Ježíše. (Sk 2,23)

•**Duch svatý – nositel zjevení a pravdy:** Apoštolové jsou nástroj Ducha svatého pro šíření evangelia. Zvěstují pravdu, jak jim to Duch svatý vnuká. (Sk 2,4.7–11)

•**vydávání svědectví:** Petr, poté, co byl naplněn Duchem, zasažen láskou a poznáním Boží milosti, předstoupil před lid a vydával svědectví o Bohu, o Kristu a Božím království. (Sk 2,32–33)

•**niternost člověka:** Celý dům naplněný Duchem svatým podle Faustiho¹¹⁰ symbolizuje lidskou hlubinu. Duch naplňuje celé nitro člověka Slovem, Ježíšem, Bohem, láskou,... (Sk 2,2)

•**jednota v různosti ve společenství:** Duch svatý jako oheň je *jeden*. Oheň se rozdělil na jednotlivé *různé* jazyky. Všichni přítomní jsou sjednoceni *jedním* Duchem. Utvářejí tak jedno společenství, které se svou růzností a jednotou přibližuje Bohu. (Sk 2,3)

•**církev apoštolská:** Apoštolové v této době Ducha jsou novými praotci Božího lidu. Proto toto nové společenství (církev) dostává přívlastek apoštolská. (Sk 2,42–47)

Pokud by se na událost *Letnic* nahlíželo z perspektivy historické faktografie, lze říci, že židovství hrálo významnou roli při vzniku a šíření křesťanství.¹¹¹ Pokud se na události *Letnic* bude nahlížet ve světle Lukášovy teologie času, bude zjevně znatelná linie, jak chápat působení a projevy Ducha svatého nejen v době Ježíšově a v době počátků církve, ale i v době dnešní a budoucí. K čemuž zřetelně odkazují všechny zmíněné body.

Pokud by bylo možné shrnout „jednou větou“ působení Ducha svatého v události *Letnic*, tak Duch svatý je *zaslíbení mého (Ježíšova) Otce*, které se dostává věřícím jako *moc z výsosti*, jež učedníky vyzbrojí, tj. oblékne v nového člověka připraveného plnit Kristem svěřený úkol vydat svědectví až na sám konec země.¹¹²

¹¹⁰ Srov. FAUSTI, Silvano. *Skutky apoštolů*, s. 89–113.

¹¹¹ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 330.

¹¹² Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 661–662.

5. Přísliby Ducha svatého v Janově evangeliu ve srovnání s projevy Ducha svatého ve Skutcích apoštolů

V následující tabulce (Tabulka 1.) jsou uspořádány *přísliby Ducha svatého z vybraných veršů z Janova evangelia a projevy Ducha svatého z vybrané perikopy ze Skutků apoštolů.*

Příslibení Ducha svatého v Janově evangeliu	Projevy Ducha svatého ve Skutcích apoštolů
	Vnímání projevů Ducha svatého smysly – Oheň, hukot, vítr (Sk 2,2–3)
Pokoj a radost od Ježíše (Jan 14,27)	Učedníci naplnění a vnitřně proměnění Duchem svatým vycházejí vstříc lidem a s radostí ohlašují evangelium. (Sk 2,14)
Ježíš prostřednictvím Ducha trvale proměňuje srdce a mysl učedníků a trvale je uschopňuje k úkolu, který jim dává. (Jan 15,26–27)	Oheň Ducha, kterého Petr dostal, je láska . Tato láska Petra a další učedníky vnitřně proměňuje a uschopňuje k úkolu, který jim dal Pán. (Sk 2,14–36)
	Výzva k obrácení, k ochotě se neustále měnit. Zotročený a osvobozený člověk (Sk 2,38–40)
Svět odmítl Ježíše a nepoznal čas milosti a doby, kdy se naplňuje proroctví o slíbeném Mesiáši. (Jan 16,8–11)	Odmítavý postoj posluchačů, kteří si nechtěli připustit, že se mohou mýlit. (Sk 2,12–13)
Duch svatý je nositelem zjevení a pravdy , který poznání Ježíšova učení prohloubí. (Jan 16,13–15)	Duch svatý je nositelem zjevení a pravdy . Apoštolové jsou „pouhými“ nástroji Ducha svatého pro šíření evangelia. Jsou ústy, která zvěstují pravdu, jak jim to dává Duch svatý. (Sk 2,4. 7–11)
Duch bude ukazovat omyl a hřích tohoto světa. (Jan 16,8–11)	Duch svatý prostřednictvím Petrových slov usvědčuje z hřichu. (Vy jste zhřešili a ukřižovali Ježíše.) (Sk 2,23)

<p>Duch proměňuje srdce a mysl učedníků tak, že jsou schopni přijmout veškerou pravdu a vydávat svědectví o Kristu. Vírou je člověk disponován k působení Ducha svatého. (Jan 15,26–27)</p>	<p>Petr, naplněn Duchem, zasažen láskou a poznáním Boží milosti, předstupuje před lid a vydává svědectví. (Sk 2,32–33)</p>
<p>Způsoby pobývání Ducha svatého jsou v evangeliu popsány vazbami „být s“, „být v“, „být u“. Pokud se užívá vazby „být s“ vyjadřuje to myšlenku podpory, ochrany a ujištění (Jan 14,15). Vazba „být v“ vyjadřuje hlubokou a niterní přítomnost (Jan 14,17). Vazba „být u“ se užívá v situacích, kdy autor vyjadřuje důvěrnost a trvalost vztahu (Jan 14,23).</p>	<p>Duch svatý naplňuje celý dům. Duch naplňuje celou niternost člověka Slovem tak, že je schopen hlásat evangelium způsobem, jak je mu dáno od Ducha svatého. (Sk 2,2)</p>
	<p>Duch svatý je popisován jako oheň. Oheň se rozdělil na jednotlivé plameny, což symbolizuje, že všichni přítomní jsou sjednoceni jedním Duchem. Utvářejí jedno společenství (jednota v různosti ve společenství). (Sk 2,3)</p>
<p>Ježíš užívá ve své rozlučkové řeči druhou osobu plurálu, tedy svá slova adresuje celému společenství svých následovníků.</p>	<p>Doba Ducha svatého je dobou apoštolské církve. (Sk 2,42–47)</p>

Tabulka 1: Porovnání *příslibů Ducha svatého z vybraných veršů z Janova evangelia a projevů Ducha svatého z vybrané perikopy ze Skutků apoštolů.*

Z vybraných perikop knih Janova evangelia a Skutků apoštolů je v tabulce popsáno 11 znaků, z nichž v sedmi případech je patrná vzájemná propojenost.

Čtyři znaky jsou zastoupeny pouze u vybrané perikopy ve Skutcích apoštolů:

- vnímání projevů Ducha svatého smysly
- zotročený a osvobozený člověk
- jednota v různosti společenství
- doba Ducha svatého – doba církve založené na apoštolech

Uvedené čtyři znaky autor bakalářské práce vnímá jako důležité projevy Ducha svatého, které se prolínají nejen rozebíranou perikopou, ale i celým spisem Skutků apoštolů.

V obou sloupcích jsou paralely v bodech:

- pokoj a radost od Ježíše
- trvalá proměna srdce a mysli
- postoj odmítnutí
- usvědčení z omylu a hříchu
- Duch svatý – nositel zjevení a pravdy
- vydávání svědectví
- způsoby pobývání Ducha svatého

Vzájemná souvislost těchto znaků spočívá ve způsobu, jaký mají vzájemný vztah. Na jedné straně jsou zde přísliby od Ježíše ve vybraných verších v Janově evangeliu a na straně druhé jsou projevy, jak byly ve vybrané perikopě Skutků apoštolů tyto přísliby naplněny. Oporu k tomuto tvrzení lze nalézt v Tabulce 1., kde jsou uvedeny odkazy na konkrétní verše související s daným znakem.

Jan a Skutky apoštolů sice používají různý způsob vyjadřování i terminologii, ale v zásadě vyjadřují stejné myšlenky, a to nezávisle na sobě, což dokládá, že církev prožívala přítomnost Ducha svatého v různých společenstvích v zásadě stejným způsobem.

Výsledky provedeného výzkumu se shodují s bádáním Benedikta Mohelníka a dalšími teology¹¹³, kteří říkají, že autoři Lukáš i Jan se zaměřují na stejné tajemství spásy, přestože se přístupy evangelistů k pojetí tohoto tajemství odlišují.

Mezi společné aspekty patří udílení Ducha svatého vzkříšeným Kristem (Jan 14,16–17; 14,26; 15,26; 16,7.13; Sk 2,2–4) a vytvoření skupiny dvanácti apoštolů jako jádra

¹¹³ Srov. MOHELNÍK, Benedikt Tomáš. *Pečeť daru Ducha Svatého*, s. 172; autor se v pozn. 52 odvolává na práce autorů Chavallier, M.-A. a La Potterie, I. de.

církve, která dostává misijní poslání posílená Duchem svatým pro tuto činnost (Jan 15,27; Sk 2,1.14.47).

Zmínění odborníci tvrdí, že Janovo evangelium vyzdvihuje první společenství, kterému byl dán Duch a které dostává za úkol pokračovat v poslání Syna. Kdežto svatý Lukáš nechává více vyznít historický ráz Božího díla a rozvoj církve ode dne Letnic (Sk 2,47).

6. Působení Ducha svatého v církvi

Koncilní otcové v dokumentu *Lumen gentium* učí, že Duch svatý „uvádí církev do veškeré pravdy (Jan 16,13), sjednocuje ji ve společenství a ve službě, vybavuje ji a řídí různými hierarchickými a charizmatickými dary a zdobí svými plody (...), omlazuje církev silou evangelia, bez ustání obnovuje a přivádí k dokonalému sjednocení“¹¹⁴ s Kristem.

Duch svatý působí i dnes a vylévá své milosti a dary také pro současné věřící. V dnešní době tak činí prostřednictvím charismat, liturgie, modlitby a svátostí, zvláště pak svátostí biřmování.

S vědomím příslibení přítomnosti Pána a slíbeného Ducha jsou liturgické úkony navázáním na večeři Páně, pokračováním událostí Letnic a shromažďování apoštolů a prvních křesťanů.¹¹⁵

Viditelné poslání Syna je hypostaticky spojené s lidstvím Ježíše z Nazareta (s jeho lidskou přirozeností). Podobné spojení hledal Journet i mezi viditelným posláním Ducha svatého a církve. Tvrdí, že toto spojení sice nemá hypostatický charakter, ale vzniká reálné a dokonalé pouto. Vnímáním posláním Ducha je utvářet viditelné tělo církve. Církev ve svátostech zprostředkovává milosti, které pramení z viditelných posláním božských Osob.

Zde je patrné propojení mezi milostmi, získanými viditelným posláním božských Osob, a svátostmi, jako viditelnými znameními. Svátosti zprostředkovávají milosti všem lidem bez ohledu na čas nebo místo, kde žijí. Svátosti se staly součástí dějin spásy a vhodným nástrojem pro zprostředkování milostí každému jednotlivému člověku zvláště.

6.1. Liturgie a modlitba

Liturgie je chápána jako společné dílo Ducha svatého a církve. Duch svatý oživuje církev životem vzkříšeného Pána, zprostředkovává církvi plody Kristova vykupitelského díla a vzbuzuje lidem víru. Při liturgii Duch svatý uvádí přítomné do společenství s Kristem.¹¹⁶

¹¹⁴ 2. vatikánský koncil, LG 4.

¹¹⁵ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika*, s. 28–29.

¹¹⁶ Srov. KKC 1091–1108.

Liturgie a jednotlivé liturgické úkony by se bez působení Ducha svatého neobešly a byly by jen prázdny gesty. Duch svatý v liturgii každodenně zpřítomňuje tajemství naší spásy všem věřícím napříč generacemi a realizuje setkání Boha s člověkem.¹¹⁷

Liturgie má svou podstatu v posvátném jednání (gesta, pohyby a další liturgické úkony) doprovázené modlitbou shromážděného církevního společenství jako organického celku utvořeného Bohem.¹¹⁸ Dále je potřeba poznamenat, že tato jednota věřících se nesmí zaměňovat se stejností. „Chce-li být církev svátostí spásy pro všechny národy, musí se v prostoru i v čase vždy nově *vtělovat*, *zakořeňovat* a *ztělesňovat*. To platí i pro liturgii, která musí nároku jednoty odpovídat ne sjednocováním, nýbrž rozmanitostí.“¹¹⁹ Guardini popisuje také osobní modlitbu. Vnímá ji jako dialog jednotlivce s Bohem, který probíhá v soukromí. Duch svatý je právě ten, který pomáhá modlícímu se jednotlivci vést dialog s Bohem.¹²⁰

Je to právě Duch svatý, který věřícímu lidu přibližuje Kristovo tajemství spásy. Nejvíce je to patrné při slavení eucharistie. Při čtení Božího slova Duch liturgickému společenství připomíná události spásy a všem přítomným vykládá jejich význam a za jeho pomoci v církvi vznikají liturgické modlitby a hymny jako odpověď na přijaté poselství.

Během mše svaté Duch zpřítomňuje jedinou Kristovu oběť. Vylévá se na slova kněze, který přednáší Otci prosbu o seslání Ducha svatého, aby proměnil dary na Kristovo tělo a krev. Této části eucharistické modlitby se říká epikleze¹²¹. Epikleze a anamnéze je jádrem slavení této svátosti (mj. i všech ostatních svátostí).

Důvodem k seslání Ducha při slavení každé eucharistie je, aby utvářel věřící lid v jediné Kristovo tělo¹²² a přetvářel životy křesťanů v živé oběti připodobněné Kristově oběti.¹²³

¹¹⁷ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika*, s. 28, 83.

¹¹⁸ Srov. GUARDINI, Romano. *O modlitbě*, s. 250–256.

¹¹⁹ RICHTER, Klemens. *Liturgie a život*, s. 43.

¹²⁰ Srov. GUARDINI, Romano. *O modlitbě*, s. 248–249.

¹²¹ Například Epikleze III. Eucharistické modlitby zní: „Proto tě, Otče, pokorně prosíme, posvěť svým Duchem tyto dary, které před tebe klademe; ať se stanou tělem a krví tvého Syna, našeho Pána, Ježíše Krista, neboť on sám nám přikázal slavit toto tajemství“. In *Český misál pro neděle a významné dny liturgického roku*, s. 298.

¹²² Srov. RAHNER, Karl – VORGRIMLER, Herbert. *Teologický slovník*, s. 100.

¹²³ Srov. KKC 1099–1109.

6.2. Svátosti

Věřící následovníci Krista jsou živými údy Jeho tajemného těla, které je sjednocované Duchem svatým a obdarováváné dary Ducha zejména láskou.¹²⁴ Viditelným posláním Syna a Ducha svatého se lidem otevřela možnost mít podíl na Božím životě a získávat ho prostřednictvím svátostí, jako konkrétní způsob předání této milosti.¹²⁵ Jak se píše v SC 61, svátosti (a potažmo svátostiny), je-li věřící dobře připraven, posvěcují člověku každou důležitou událost v jeho životě.¹²⁶

6.2.1. Svátost biřmování

Propojení událostí Letnic se svátostí biřmování se v názncích objevovalo v dokumentech¹²⁷ před II. vatikánským koncilem ve 20. století. Koncilové otcové se stavěli k dané otázce opatrně. Nechtěli přímé propojení událostí Letnic s biřmováním vyjádřit explicitně, avšak měli potřebu toto propojení nějakým způsobem zformulovat. Učinili tak v dokumentu LG čl. 19, kde užili slovesa *confirmare* pro *utvrzení* vztahu svátosti biřmování se sesláním Ducha svatého.

Výslovné propojení s určitým důrazem přináší až apoštolská konstituce papeže Pavla VI. *Divinae consortium naturae*¹²⁸. Toto propojení potvrzuje i KKC v čl. 1302: „Ze slavení biřmování vyplývá, že účinkem této svátosti je plné vylití Ducha svatého, jak bylo kdysi uděleno apoštolům v den Letnic.“¹²⁹ „Zřejmým způsobem se to projevuje v gestu vkládání rukou, které je odkazem na Písmo (...), kde se o Letnicích výslovně mluví.“¹³⁰ Analogicky z toho lze vyvodit, že podobně jako apoštolové o Letnicích, i věřící dnešní doby přijímají stejné Kristem přislíbené milosti potřebné k naplnění úkolů svěřených Bohem.

6.3. Praktický život z víry

Ve Skutcích apoštolů (Sk 2,47): Pán požehnal církvi a stále se rozrůstá počet těch, kteří byli povoláni ke spáse. Duch svatý nadále působí v životech lidí a přivádí je

¹²⁴ Srov. LG 7.

¹²⁵ Srov. MOHELNÍK, Benedikt Tomáš. *Pečeť daru Ducha Svatého*, s. 183; Srov. LG 8; Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika*, s. 143, 151; Srov. JOURNET, Charles. *Promluvy o posledních věcech*, s. 44–46.

¹²⁶ Srov. SC 61.

¹²⁷ Srov. MOHELNÍK, Benedikt Tomáš. *Pečeť daru Ducha Svatého*, s. 30, poznámka 47.

¹²⁸ Srov. MOHELNÍK, Benedikt Tomáš. *Pečeť daru Ducha Svatého*, s. 31, poznámka 50.

¹²⁹ KKC 1302.

¹³⁰ MOHELNÍK, Benedikt Tomáš. *Pečeť daru Ducha Svatého*, s. 188.

do společenství věřících, do církve.¹³¹ Nadále se vysluhují svátosti, kterými se rozdávají lidem milosti, které nám svou obětí zabezpečil Ježíš.

V Janově evangeliu (Jan 14,26; 16,13): Duch svatý připomíná Ježíšova slova a prohlubuje poznání. „Biskupové jsou totiž zvěstovatelé víry, kteří přivádějí ke Kristu nové učedníky; jsou také autentičtí, tj. Kristovou autoritou obdaření učitelé. Lidu sobě svěřenému kážou víru, kterou má věřit a uplatňovat v životě, a objasňují ji ve světle Ducha svatého, když z pokladu zjevení vynášejí pravdy nové i staré.“¹³² Kolegium biskupů v čele s Petrovým nástupcem převzali po apoštolech úkol učit a spravovat církve¹³³.

6.4. Shrnutí

Závěrem je možné říct, že Duch svatý byl vylit o Letnicích na přítomné lidi. Přišel s dary, plody¹³⁴ a milostmi a působí v církvi až do dnešního dne.

Nejběžnějšími nástroji užívanými Duchem svatým pro správu církve, kterou vede, je společenství biskupů, svátosti a liturgie, kterými zprostředkovává dnešním lidem milosti dosažené Ježíšovým viditelným působením.

¹³¹ Srov. JOURNET, Charles. *Promluvy o posledních věcech*, s. 43.

¹³² 2. vatikánský koncil, LG 25.

¹³³ 2. vatikánský koncil, LG 20, 25.

¹³⁴ Darů Ducha svatého je sedm (moudrost, rozum, rada, síla, umění, zbožnost a bázeň Boží). Plodů Ducha svatého je dvanáct (láska, radost, pokoj, trpělivost, shovívavost, vlídnost, dobrota, mírnost, věrnost, tichost, zdrženlivost, čistota). In KKC 1830–1832.

Závěr

V bakalářské práci autor pracoval s tématem Ducha svatého v Janově evangeliu a ve Skutcích apoštolů. Byly vybrány verše a perikopy popisující přísliby a působení Ducha svatého (Jan 14,16–17; 14,26; Jan 15,26–27; Jan 16,7–15; Sk 2,1–47), jelikož verše z Janova evangelia a perikopa ve Skutcích apoštolů popisují jednu z nejdůležitějších událostí dějin spásy.

Autor pracoval s texty pomocí synchronní metody s přístupem sémiotické (sémantické) analýzy.

První a třetí kapitola postupně rozebírá základní charakteristiky – teologický a literární charakter perikop, autora, dobu vzniku, místo sepsání a členění, jak v Janově evangeliu, tak ve Skutcích apoštolů.

V druhé kapitole autor práce hledá ve vybraných verších z Janova evangelia přísliby Ježíše Krista o příchodu Ducha svatého. Bylo nalezeno následujících šest znaků:

•**pokoj a radost** (Jan 14,27): Pokoj daný Ježíšem převyšuje pokoj daný tímto světem. Ježíšův pokoj a radost zažívá člověk naplněný Boží přítomností a osvobozený Duchem od strachu.

•**trvalá proměna srdce a myslí učedníků** (Jan 15,26–27): Ježíš prostřednictvím Ducha uschopňuje své učedníky k úkolu a trvale proměňuje jejich srdce a mysl tak, že jsou schopni přijmout pravdu o Kristu.

•**nositel zjevení a pravdy** (Jan 16,13–15): Duch svatý jako nositel *zjevení* prohloubí poznání Ježíšova učení.

•**Duch bude ukazovat omyl a hřích** tohoto světa (Jan 16,8–11) v tom, že odmítl Krista a nepoznal čas milosti a dobu naplnění proroctví o Mesiáši.

•**víra a svědectví Ducha** (Jan 15,26–27): Tento znak úzce propojuje všechny předchozí znaky. Dar víry je základním předpokladem disponující člověka k vnímání Ducha svatého. Duch ho následně uschopňuje k vydávání svědectví o Kristu, k šíření evangelia a k zvládnání nástrah tohoto světa.

•**způsoby pobývání Ducha** jsou vyjadřovány slovesnými tvary „*být s*“, „*být v*“, „*být u*“. Užitím „*být s*“ chce autor ukázat **podporu, ochranu a ujištění** (Jan 14,15). Vazbou „*být v*“ se projevuje **hluboká a niterná přítomnost Ducha** (Jan 14,17). Vazba „*být u*“ je *užita ve chvíli*, kdy autor potřebuje vystihnout **důvěrnost a trvalost vztahu** (Jan 14,23).

Čtvrtá kapitola se zabývá rozбором 2. kapitoly Skutků apoštolů. Rozbor vyústil do sepsání jedenácti znaků působení Ducha svatého.

•**vnímání Ducha svatého smysly** (Sk 2,2–3): Duch svatý se ukázal při příchodu jako oheň, hukot a silný vítr.

•**radost, pokoj a vnitřní naplnění Duchem** (Sk 2,14): Duch svatý vnitřně proměnil a naplnil učedníky pokojem a radostí. Oni pak vyšli hlásat lidem radostnou zvěst.

•**proměna srdce láskou** (Sk 2,14–36): Podle Faustiho je láska ohněm Ducha, který naplňuje Ježíšovy učedníky.

•**odmítavý postoj posluchačů** (Sk 2,12–13): Někteří posluchači nesouhlasili s Petrovými slovy, nevnímali Letnice jako významnou událost dějin spásy a nereagovali na výzvu k obrácení.

•**zotročený a osvobozený člověk** (Sk 2,38–40): Opakované podléhání hříchu a odmítání dobra je forma zotročení člověka. Duch svatý skrze učedníky přináší výzvu k obrácení, k ochotě se neustále měnit a ukazuje, jak prolomit řetězec zla a jak člověka osvobodit.

•**usvědčování Duchem svatým z omylu a hříchu** (Sk 2,23): Apoštolové usvědčují lid z hříchu.

•**Duch svatý – nositel zjevení a pravdy** (Sk 2,4. 7–11): Apoštolové mocí Ducha svatého hlásají pravdy evangelia.

•**vydávání svědectví** (Sk 2,32–33): Petr a další učedníci naplnění Duchem svatým předstupují před lid a svědčí o Božím království.

•**niternost člověka** (Sk 2,2): Fausti přirovnává naplnění domu Duchem k lidské hlubině, k lidskému nitru.

•**jednota v různosti ve společenství** (Sk 2,3): Jeden oheň Ducha se rozděluje mezi učedníky na jednotlivé *různé* jazyky. Všichni přítomní jsou tímto *jedním* Duchem sjednoceni a tvoří, přes svoji různost, jedno společenství přibližující se Bohu.

•**církev apoštolská** (Sk 2,42–47): Apoštolové jsou praotci novozákonního Božího lidu.

Pátá kapitola hledá souvislosti mezi přísliby Ducha svatého z vybraných veršů Janova evangelia a projevy Ducha svatého z vybrané perikopy Skutků apoštolů. V tabulce je popsáno jedenáct znaků, z nichž v sedmi případech je patrná vzájemná propojenost. Čtyři znaky autor práce našel pouze u vybrané perikopy ve Skutcích apoštolů a vnímá je jako důležité projevy Ducha svatého prolínající se nejen rozebíranou perikopou, ale i celým spisem (•vnímání projevů Ducha svatého smysly; •zotročený a osvobozený člověk;

•jednota v různosti společenství; •doba Ducha svatého – doba církve založené na apoštolech).

Paralely jsou patrné v následujících bodech: •pokoj a radost od Ježíše; •trvalá proměna srdce a mysli; •postoj odmítnutí; •usvědčení z omylu a hříchu; •Duch svatý – nositel zjevení a pravdy; •vydávání svědectví; •způsoby pobývání Ducha svatého.

V Janově evangeliu a ve Skutcích apoštolů jsou používány různé způsoby vyjadřování a terminologie. Svatopisci vyjadřují, nezávisle na sobě, stejné myšlenky, což dokazuje, že církev vnímala přítomnost Ducha svatého v různých společenstvích a dobách v zásadě stejným způsobem. Janovo evangelium vyzdvihuje prvotní společenství naplněné Duchem, které dostalo úkol pokračovat v poslání Ježíše. Svatý Lukáš věnuje větší pozornost historickému rázu Božího díla a rozvoji církevních obcí ode dne Letnic.

Poslední kapitola se zabývá způsoby působení Ducha v církvi dnes. Duch neustále přichází se svými dary, plody a milostmi a rozdává je dle svého uvážení. Duch svatý pro správu církve nejběžněji používá společenství biskupů, svátosti, liturgii a modlitbu. Tato práce se však nezabývala působením Ducha svatého v životě člověka jako jednotlivce.

Nutno dodat, že se autor v kapitolách snažil proniknout do problematiky tématu a popsat všechny znaky, které odhalil. Netvrdí však, že by jeho výčet byl dokonalý. Pokud by se studovaly další perikopy Skutků apoštolů, jistě by se našly další paralely, přičemž událost Letnic je počátkem doby Ducha – počátkem církve, ve které jsou přísliby o Duchu naplňovány v koncentrované podobě.

Seznam použitých zkratk

Gn	Genesis
Dt	Deuteronomium
2 Sam	Druhá Samuelova
Jl	Jóel
Tób	Tóbit – Tóbijáš
Mt	Evangelium podle Matouše
Mk	Evangelium podle Marka
Lk	Evangelium podle Lukáše
Jan	Evangelium podle Jana
Sk	Skutky apoštolů
1 Kor	1. list svatého apoštola Pavla Korint’anům
Gal	List svatého apoštola Pavla Galat’anům
Kol	List svatého apoštola Pavla Kolosanům
2 Tim	2. list svatého apoštola Pavla Timotejovi
Fln	List svatého apoštola Pavla Filomenovi
1 Jan	1. list svatého apoštola Jana
LG	Věřoučná konstituce o církvi <i>Lumen gentium</i>
KKC	Katechismus katolické církve

Seznam literatury

ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-420-1.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad. 13. vyd., (4. opr. vyd.). Praha: Česká biblická společnost, 2007. ISBN 978-80-85810-56-1.

Český misál pro neděle a význačné dny liturgického roku. Druhé, opravené vydání. Praha: Česká katolická charita v Ústředním církevním nakladatelství, 1980.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-467-9.

FAUSTI, Silvano. *Skutky apoštolů 1*. Přeložil Jaroslav BROŽ. Praha: Paulínky, 2017. Nad evangeliem. ISBN 978-80-7450-242-2.

FAUSTI, Silvano. *Skutky apoštolů 2*. Přeložil Jaroslav BROŽ. Praha: Paulínky, 2017. Nad evangeliem. ISBN 978-80-7450-243-9.

GUARDINI, Romano. *O modlitbě: uvedení do školy křesťanské modlitby*. Přeložil Otakar VESELÝ. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-038-9.

JOURNET, Charles. *Promluvy o posledních věcech*. Přeložil Věra SOUKUPOVÁ. Praha: Krystal OP, 2014. ISBN 978-80-87183-65-6.

Katechismus katolické církve. Přeložil Josef KOLÁČEK. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství, 1995. ISBN 80-7113-132-6.

PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. Malý stuttgartský komentář. ISBN 80-7192-262-5.

RAHNER, Karl – VORGRIMLER, Herbert. *Teologický slovník*. Přeložil František JIRSA, přeložil Jan SOKOL, přeložil Jan KRANÁT. Praha: Vyšehrad, 2009. Teologie (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-934-8.

KLIESCH, Klaus. *Skutky apoštolů*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. Malý stuttgartský komentář. ISBN 80-7192-287-0.

LÉON-DUFOUR, Xavier, ed. *Slovník biblické teologie*. Vyd. 2. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-1127-7.

MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*. Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2018. Český ekumenický komentář k Novému zákonu. ISBN 978-80-7545-065-4.

MOHELNÍK, Benedikt Tomáš. *Pečeť daru Ducha Svatého: teologie svátosti biřmování*. Praha: Krystal OP, 2012. ISBN 978-80-87183-44-1.

POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*. Praha: Vyšehrad, 1993. ISBN 80-7021-052-4.

RICHTER, Klemens. *Liturgie a život: smysl liturgie, mše, církevní svátky, svátostná znamení*. Vyd. 2., rozš. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-575-5.

ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*. Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2020. Český ekumenický komentář k Novému zákonu. ISBN 978-80-87287-72-9.

RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského: historicko-teologický úvod do Nového zákona*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1465-6.

TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*. 2. přeprac. vyd. Svitavy: Trinitas, 2003. Studium (Křesťanská akademie v Římě). ISBN 80-86036-79-0.